

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anni MDC LXXXVII.

JOANNIS MEURSII DE REGNO LA-
conico lib. II. De Piræo liber singularis, & in
Helladii Chrestomathiam animadversiones.

Ultrajecti, apud G. vande Wader, 1687, in 4.

Antiquitates Græcanicas si quis unquam studiose ac erudite a prima usque origine eruit & illustravit, sane *Joannes Meursius* id egregie præ cæteris fecisse dicendus est. Tot enim illustria ejus in hoc genere exstant monumenta, ut si quis eorum copiam pariter atque dotes consideret, non unius hominis, sed complurium summorum ingeniorum fructus legere videatur. Nota sunt ejus Glossarium Græco-Barbarum, Auctores Musices antiquissimi, Auctores Græci historiarum mirabilem, Athenæ Atticæ, Aræopagus, de populis Atticæ, regnum Atticum, Archontes Attici, Themis Attica, Fortuna Attica, Bibliotheca Attica, Atticæ Lectiones, Pisistratus, Solon, Ceramicus geminus, Theseus & reliqua Attica, Creta, Cyprus, Rhodus, Miscellanea Laconica, aliaque plura. Ex iis quæ post mortem Auctoris usque adhuc prodierunt, tres nunc quos modo nominavimus, (quosque Duumviris celeberrimis, *Samueli Pufendorfio*, & *Joh. Georgio Grævio*, quorum ille ex Potentissimi Suecôrum Regis bibliotheca depromptos cum amico Grævio communicavit, hic editionis eorum curam habuit, orbis eruditus debet,) libelli elegantes se offerunt.

In his qui de regno Laconico conscriptus primo loco censetur, non initia tantum progressusque regni Laconici in lucem revocat, sed & multa sub fabularum involucris a majoribus tradita, e vetustissimis scriptoribus pervestigata protrahit, unde non exigua

Ecc

pars

pars fabularis, quam vocant, historiæ intelligi, & ad veram componi potest aptissime. Nos pro more summa capita delibabimus. Capitis sex prioribus antiquissimi regum memorantur, cap. I. primus eorum *Lelex*, *Λελέξων*, Sparti filius, a quo regio *Lelegia* dicta; deinde *Myles* *Μυλες* Lelegis filius, qui in *Alesis*, vico *Laconica*, molam invenisse traditur; post hunc *Eurotas*, Myletis filius, qui stagnantes aquas, alveo & flumine facto, ab agris in mare deduxit, unde fluvio nomen, cujus uxor *Cleta* cum *Phaenna* inter *Divas* relata, hæcque pro *Gratiis* coli cœperunt; cap. II. *Lacedæmon*, *Ευροτα* gener, qui a se regioni, ab uxore *Sparta* urbi quam condidit, nomina imposuisse narratur; *Amyclas*, *Λακεδæμον* gener, qui de suo nomine *Amyclas* condidit; cap. III. *Argalus* *Αργαλι* filius, quem & *Agigæum* vocant; dehinc *Cynortas* *Αργαλι* frater; inde *Oebalus* *Κυνορτα* filius aut nepos, a quo *Lacedæmones* *Οεβαλίου* dicti; cap. IV. *Tyndareus* seu *Tyndarus* *Οεβαλίου* filius, qui a fratre *Hippocoonte* regno pulsus ab *Hercule* certis legibus restitutus est, qui que *Minervæ* *Χαλκιόεα* templum ædificare cœpit. Is cap. V. regnum sponte tradidit genero *Menelao* ex filia *Helena*, & filiis *Castori* ac *Polluci*. Ab hisce fratribus e *Colcho* reducibus, templum *Minervæ* *Asiæ* conditum; perierunt autem navi fracta, & *Castor* *Αργίς*, ubi sepultus, *Mixarchenas* appellatus. Sequitur bellum *Trojanum*, ante quod *Αθηνη* *Προναία*, *Minerva* *Protemplaris* consultâ. *Menelai* filiam *Hermionem* *Ορестης* duxit, & cum ea Regnum accepit. Cap. VI. *Tisamenus*, *Ορестης* filius, qui ab *Heraclidis* *Eurysthene* & *Procle* vel *Patrocle*, tunc quum *Hebræos* *Samuel* & *Saul* regerent, dejectus est; quæ expeditio cap. VII & VIII uberius exponitur. Est autem hic quasi finis historiæ *Heroicæ* sive fabularis, & veræ initium.

Ab istis duobus *Herculis* nepotibus duo postea reges simul *Spartæ* regnaverunt, alter ex *Eurysthendarum* seu *Agidarum* familia, quorum nomina & tempora a cap. IX. usque ad XIV. enarrantur, alter e *Proclidarum* gente, quorum historia a cap. XV. usque ad XIX. traditur.

Heraclidis extinctis tyranni *Lacedæmonem* tenuere, *οἱ τῆν ἐνομιον βασιλείαν εἰς τυραννίδα κατέστησαντες*, ut de istorum primo *Cleomene* *Polyb.* lib II. memoriæ prodidit. Horum quarto *Nabide* occiso, in *Achæorum* potestatem *Lacedæmonii* pervenerunt, qui
prius-

pristinis institutis ademptis, Lacones suis Achæorum legibus vivere jufferunt, sed ut isti quoque Romanis cessere, ab his rursus Spartani a vitis moribus uti permissum est. Posthæc Romanis Laconica amice habita, & primo Prætori, deinde ut proconsularis provincia facta, Proconsuli Achæiæ data gubernanda, donec per Domitianum libertas erepta, post quod tempus Lycærgi leges desierunt. Sub Arcadio & Honorio a Gothis subacta, at Christiana facta, ad Patrensem Metropolitanum pertinuit, in civilibus Achæiæ Principi paruit. Postea Despotæ ab Imperatoribus Constantinopolitanis missi eam rexerunt, donec tandem Constantinopoli expugnata, sub Turcarum jugum redacta est, quæ cap. XX. XXI. & XXII. enarrantur.

Ultimo capite XXIII. exequitur Auctor ea, quæ Reges Lacorum singularia habuerunt, in quibus nonnunquam a Cragio discedit. Totum autem libellum doctissimis multis emendationibus & observationibus, veluti gemmis radiantibus pulcherrime exornavit.

Sequitur de PIRÆEO cæterisque Athenarum portibus commentarius. Et primo quidem Piræei nomen, populum, situm, muros longos *σκέλη* & brachia dictos, aliasque munitiones, navalia, armamentarium, tres portus nativos, Cantharum nimirum, Aphrodisium & Zean, duo promontoria, quinque porticus, statuas, Herculem Melitensem *Αλεξίκακον* pomis cultum, Dianam *Αριστοβέλην*, totumque tractum Meliten, fora duo, quæ commune Græciæ emporium, *Δεῖγμα* seu locum ubi merces peregre advectæ ostentui exponebantur, magistratus causa mercatus constitutos, jura emporii, balneum, theatrum, templum Jovis *Σωτήρ* & Minervæque & Jovis Ctesii, lemam, capitibus VIII prioribus exponit. Deinde cap. IX. propinquam ei MUNYCHIAM, ejus fana, aras, & de ea vaticinia, ac tandem PHALERUM, ejus navale, spectacula, fontem Clepsydram, fana, aras *ἀγνώσων Δαιμόνων* vel *Αγνώσων Θεῶν*, ὡς *προσκυνησαντες χεῖρας εἰς ἕρανὸν ἐξέτειναν*, ut est apud Lucianum, vel *βώμας ἀνωμόμας*, item delicias, atque littus ei adjacens *Κωλιάς*, in quo templum *ΑΦροδίτης-Κωλιάδ* & reliqua memorabilia cap. X & XI. enarrat.

Ultimo loco habentur in HELLADII CHRESTOMATHIAM annotationes. Fuerunt autem Helladii Ægyptii, urbe Antinoi seu Besantinoi, vel Bisantinoi, oriundi, Chrestomathias libri IV,

unde hæ reliquæ e Photii excerptis ad nos pervenerunt, complectentes varias observationes, Atticas imprimis, elegantes & doctas. Annotationes ab Auctore tradita varie illustrant & confirmant, in quibus memoratu digna sunt, quæ de Dionysiis aliisque multis scriptoribus antiquis, & eorum monumentis, perquam studiose ac erudite recensentur.

ULRICI HUBERI SPECIMEN PHILOSOPHIAE CIVILIS & STUDENDI BONIS LIBRIS.

Franequeræ, apud Johannem Gyselaar, 1686. in 8.

Compendium Philosophiæ Practicæ in eorum apprime gratiam, qui Themidi operas dicarunt, concinnaturus Auctor clarissimus, exemplo Varronis apud Tullium in Quæstionibus Academicis, amicos suos, in quibus est studium, in Græciam mittit, i. e. ad Græcos ire jubet, ut a fontibus potius hauriant, quam rivulos consectentur. Cum enim historias Gentium, sententias de moribus & de republica Philosophorum, totamque vetustæ eruditionis varietatem scire horum imprimis esse affirmer, idque eo magis, quo frequentius Jure-Consulti in Pandectæ responsa sua, etiam ubi id agere minime videntur, assertis veterum sapientum superstruere amant; non inutiles labore se defunctum esse putat, quod misso in compendium toto opere Aristotelis ad Nicomachum, Homerum in nuce quasi exhiberit, & hoc modo partim bonos auctores non sine fructu tractandi (efficacissimam quippe proficiendi methodum ait, probatos scriptores in summam, retentis eorum verbis, contrahere) exemplum dederit; partim propinata prisecorum doctrinæ moralis dulcedine, ad ipsas inopserum Græciæ scaturigines, e quibus profluxit omnis admiranda Romanorum *νομοθεσία*, veræ nec simulatæ Jurisprudentiæ cultores invitarit. Huic opellæ integrum libellum Cartesii *de Affectibus seu passionibus animæ*, ut eo manifestior fieret singularum virtutum natura, subtexit; tandemque de suo libros de Jure Civitatis, A. 1672, & iterum A. 1684 publici juris factos, ἐν ἐπιτομῇ sub titulo *Institutionis Reipublicæ* subjecit, eo potissimum fine, ut tum intra anni spatium prælegendo auditoribus eos posset absolvere, tum hoc ipso occasionem nancisceretur, quædam in illis posita vindicandi.

Consi-

Constituerat enim ibi, inter præcipitia Monarchomachorū, eorumque; qui infinitam absolute imperantibus in subditos potestatem largiuntur, medium actutum iter eligere. Hinc facta imperiorum divisione in voluntaria & involuntaria, priora consensui multitudinis natales suos debere, eumque in statu Democratico, utpote quam minimum a naturali abeunte, in nullum aliud placitum abire scripserat, quam ut sit foedus omnium cum omnibus, cujus summa foret, ut quæ consensu majoris partis statuatur, ea cunctos obligent; nihilque hic tacite excipi, quam ut tum demum resistere majori parti quidam possint, si illa, coitione facta, palam id agat, ut vita bonisque pauciores exuat, vel manifesta injuria absque ullo merito ad mortem trahat. Eandem igitur vim atque auctoritatem imperii, qua in Democratico regimine major pars in minorem gaudet, obtinere in Monarchica & Aristocratica formis Reges & Optimates, adeoque & in nullis aliis, quam his duobus jam allatis casibus, resistere imperantibus subjecto populo jus esse. Præterea iisdem libris, metum vicinæ potentiæ causam non per se belli suscipiendi justificam videri asseruerat. Utraque hæc sententia, quasi periculosa rebus publicis, suas experta fuit contradictiones, quibus hic sub finem præfationis & sect. I. c. 3. §. 44. carptim respondet. Cæterum cum in libris de Jure Civitatis, Jus quoddam publicum Universale Politicæ contradistinctum, in quo delineatur, *quid in regimine cujusque civitatis fas & rectum, quid singulis in eadem republica Ordinibus, Imperanti subjectisque imperio sit tribuendum*, primus omnium tradere aggressus fuerit Auctor doctissimus, illi, præter alia, quæ continent haud vulgaria, vel solo hoc nomine veniunt commendandi, committendique curiosi lectoris judicio.

ULRICI HUBERI, SUPREMÆ FRISIORUM Curie Ex-Senatoris, de Concurſu Rationis & Scriptura Liber.

Franequeræ, apud Henr. Amama & Zachar. Tædama,
A. 1687, in 8.

Quæ occasio edendi hoc Scriptum celeberrimo Autori fuerit, ipse in Epistola ad D. Johannem van der Waeyen præfixa ab unde exponit,

nit, atque testatur se perluſtrando Diſputationem inauguralẽ
d. 8. Octob. A. 1686 Franequeræ habitam, verba theſeos octava,
quibus docetur, *Scripturæ Divinitatem non aliunde, quam ex Ratione
adſtrui poſſe; eosque errare, qui afferere ſuſtinent, ſi Ratio aliud quid no-
bis dicitaret quam Scriptura, huic potius eſſe credendum,* concoquere
non potuiſſe, ideoque contra eadem, ſi forte ab alio ſub cenſuram
non vocarentur, aliquid in medium publice afferre & opponere
conſtituiſſe; aſt cum ſilentio a Magnifico Academiae Rectore ali-
quoties impoſito, id facere fuerit prohibitus, poſitiones quasdam
ſuis libris de Jure Civitatis excerptas repetiſſe, auxiſſe, ac antithe-
ſibus aliquot inauguralibus earumque refutatione inſtructas, luci
publicæ dediſſe. Contra quas cum duo in laudata Academia Theo-
logiæ Profeſſores, D. Johannes van der Waeyen & D. Hermannus
Alexander Roel inſurrexiſſent, & ſententiæ ab Auctore voce pariter
ac ſcripto improbatæ patrociniũ ſuſcepſiſſent, eandemque ille qui-
dem in Mantilla quadam, hic vero in diſputatione de Principio co-
gnoscendæ veritatis ſub præſidio ejus habita defendiſſent, præſen-
tem tractatum dumviris illis opponere voluit. Abſolvitur autem
ille quinque Sectionibus, quarum prima ſententiã theſeos inau-
guralis, quam Viri clariffimi defendendam ſuſceperunt, exponit, ean-
dem ad Reformatæ religionis Adverſariorum, inprimis Socinia-
norum, Rationem fidei ſive Chriſtianæ religionis eſſe principium
ſtatuentium, opinionem accedere declarat, & pericula ex illa pro-
manantia, adductis in medium aliquot Reformatoꝝ Theologorum
teſtimoniis, comprobare ſtudet. In ſecunda ſectione ut evincat,
falſum eſſe, divinitatem Scripturæ Sacræ, qua autoritas ejus omnis ni-
titur, non aliunde quam ex Ratione cognosci atque adſtrui poſſe,
oſtendit DD. Reformatos agnoſcere lumen & teſtimonium Spiritus
Sancti a ratione diſtinctum, quò de divinitate Scripturæ ſumma-
que fidei ſalutiferæ certi atque convicti, in ea perſuaſione penitus ac-
quieſcant: ipſum Carteſium, a quo theſeos inauguralis Patroni ſu-
um unicum Veritatis principium hauſerint, ſtatuerẽ formalem cre-
dendi, quæ ad credendum propoſita ſunt, cauſam eſſe lumen ſuper-
naturale, non modo a naturali diverſum, nec in eventu cum eodem
coincidens, ſed etiam certius omni lumine naturali atque eviden-
tius: Deum in convertendis infidelibus non ſemper argumentorum
ponde-

pondere usum esse, sed sapissime lumen supernaturale iis affudisse, ut artificialis methodi securæ & brevi auditu raptæ mentes, liquidius verbo crediderint, quam si rationibus examinandis solvendisque difficultatibus diu exercitæ fuissent: fidelium item, ad cognoscendam penitus mysteriorum sanctorum naturam, arcana Spiritus vi mentibus insinuari gustum rerum spiritualium penetrantissimum, eo modo a ratiocinatione distinctum, ut ne gustus quidem ratio reddi possit: præter hunc gustum in verbo Dei duas excellentes Spiritus Sancti operationes, a rationali certitudine fidei distinctas, nempe Spiritum adoptionis & exultationem gaudii ineffabilis, quibus Deus ad obſignandam fidem & Sacræ Scripturæ divinitatem utatur, reperiri; tandem ipsum Joh. vander Waeyen, in libris de vera & genuina Reformatorum sententia in negotio de interprete Scripturæ anno 1669 editis, luminis interni a ratiocinatione differentiæ & Spiritus Sancti testimonium in confirmanda fidei certitudine agnovisse, atque adeo non ex sola ratione autoritatem Scripturæ S. adstrui posse olim docuisse. In sectione tertia, theses aliquot e disputatione D. Roelii de principio cognoscendæ veritatis sub examen revocat, ac demonstrat, neque in Jurisprudentia, neque in Theologia unicum veritatis indagandæ principium esse rationem: effugium, quod vera, recta & sana ratio tantum hic intelligatur, rem non conficere, cum talis in homine post lapsum misere corrupto non inveniatur: frustra asserti, nos mentem adhuc in se suisque facultatibus integram & incorruptam habere, corruptionemque in usu, actu & habitu tantum consistere: male statuminari, ne quidem notitiam tremendi mysterii de SS. Trinitate posse veram esse, nisi & distincta adeoque vere rationalis sit, ac nihil affirmandum vel negandum, sed dubitandum esse de rebus, quæ in sacris literis habentur quidem, at in se non clare & distincte cognoscuntur. In sectione IV. mantissam D. Johannis vander Waeyen oppugnat, & declarat se citra injuriam dixisse, Spiritum Sanctum iis esse Rationem, qui Spiritus Sancti operationem cum ratiocinatione confundunt: non quæstionem esse hoc loco, an rationes, quibus sacræ Scripturæ divinitas adstrui potest, satis validæ sint ad convictionem, sed de facultate mentis intelligendi & dijudicandi, adeoque de perceptivitate, ut Mantissa vocat, quæri: falsum esse, homines irge-

nitos non teneri ad credendum, nisi quatenus eis de divinitate verbi constare potest, eosdemque, si extra Ecclesiam nati sunt, ex sola ratione de eadem convinci & persuaderi posse: discrimen admittendum esse inter nostros & aliorum persuasionem: non repugnare sibi, qui statuunt, rationes satis validas esse ad convictionem de divinitate verbi, hominem tamen animale iis solis non posse convinci: Rationem quoque pro unico veritatis Christianæ principio esse habendam iis, qui eandem pro principio auctoritatis Scripturæ unico agnoscunt: non esse Enthusiastam, qui testimonium Spiritus Sancti immediatum sibi vendicat: negantes aliunde quam ex Ratione constare posse divinitatem Scripturæ Sacræ, parum religiose loqui, atque negare credentibus lumen supernaturale, principium facultatemque novam a naturali Ratione distinctam divinitus immittere: sacræ veritatis cognitioni in homine naturali non tantum occupationes, præjudicia & affectus obstare: non sibi satisfacere mantissæ Autorem, si vel maxime ad salutarem divinitatis Sacræ Scripturæ cognitionem Spiritum Sanctum requirat: testimonia ex Triglandio, Walæo & Eslenio adducta sibi haudquaquam adversari. In lectione V. ad objectiones quasdam a Theodosii inauguralis Patronis eorumque discipulis in medium allatas respondet. Sub finem tractatus hujus primo theses e disputatione inaugurali, quæ huic controversiæ, ut modo dictum, primam dedit occasionem: deinde theses nonnullæ e disputatione habita sub præsidio D. Roellii de principio cognoscendæ veritatis: tertio mantissa Joh. vander Waeyen subjecta parti XIX Scenographiæ theologicæ, subjunguntur.

DE IGNE DISSERTATIONES PHYSICÆ, auctore Paulo Casato, Placentino, Soc. Jesu, in quibus plura ad Ignis naturam spectantia physice explicantur, & physicam philosophandi methodum cum Aristotele consentire ostenditur.

Venetis, apud Nicolaum Pezzana, 1686, in 4.

Ingenium pariter atque eruditionem eximiam clarissimus Auctor scripto hoc, varii generis doctrina abundante, & Physicæ scientiæ funda-

fundamenta tradente, testatus est. Tituli facies, & dedicatio ad Magnum Hetruriam Ducem, hunc eundem strenuum Aristotelis assertorem promittunt. Istius enim methodum non minus in physicis, ac aliis egregiam approbat, calumniam quasi mera vocabula obtrudat, avertere laborans. Quem in finem hinc & inde factam Aristoteli commentatorum culpa injuriam, ex ipso textu diluit. Salva nihilofecius cum Peripateticis pace, quam ubique exoptat, ulterius pergit, & propriam aut aliorum recentiorum scriptorum sententiam tradendo, quantum fieri potest, ingeniosa conciliatione cum ipsis gratiam inire satagit. Imo ne ab illis deviare uspiam videri possit, familiaris colloctionis libertatem in præfatione ideo elegisse se scribit, ne aliquid definite pronuntiare cogeretur.

In *prima* igitur dissertatione, Igni nobilitatem asserturus, ex antiquitatum & historiarum monumentis, illine an aquæ princeps locus debeat, disputat. Hinc a quibusnam gentibus religiose cultus fuerit, tradit, & quanta commoda ad vitam summe necessaria, tum naturalia, tum mechanica, tum medica præstet, variaque plurimorum Auctorum Igni ad scripta elogia enumerat. Denique quomodo mediante face accensa, hujus rei conscio, e longinquo, variis illius flexibus, certas literas significantibus, animi sensa exponi possint, edocet.

Dissertatione *secunda* Ignis naturam explicat. Et primum minus convenientibus reputatis aliis divisionibus, illam potius probat a præcipuis ejus qualitatibus, luce nimirum & calore, desumptam. Propterea alius ignis dicendus est calidus & splendidus, alius calidus & non splendidus, alius splendidus & non calidus, & porro iste vivus, ille mortuus, hic fatuus. Facta dein alia in vulgarem, & elementarem divisione, in elementorum naturam inquirat. Quæ cum naturæ sint, e quibus omnia primum componuntur, & in quas postremo resolvuntur, simplices eas necessario esse statuit, sed invicem dissimiles. Ab illa autem particularum dissimilitudine, dissimiles oriuntur qualitates. Harum alia primæ dicuntur, quæ naturas simplices ita commiscet, ut unum constituent ex pluribus; alia secundæ, quæ naturarum factam commixtionem sequuntur. Primas dupliciter considerandas exhibet, nunc ut activas, reliquas permiscetas; nunc ut passivas, ab aliis permixtas: illas calorem & frigus, has hu-

miditatem, & siccitatem appellans. Siquidem calor crassiores particulas attenuat, tenuiores commovet & confundit; frigus tenuiores cogit & commixtas cohibet ne dissolvantur; humiditas natura facilem se præbet, ut attenuetur, reliquisque congruens cohibeatur, ne secedat; siccitas naturam ad id paulo difficiliorem reddit. Verum quia naturis illis, quæ elementi nomine veniunt, neque duæ activæ, neque duæ passivæ simul inesse possunt, sed altera passiva, activa altera; idcirco earundem compositio quatuor species exhibet. Harum prima calida & humida vim habet attenuandi & commovendi, ipsaque facile commovetur & attenuatur; secunda calida & sicca, difficulter commiscetur, facile vero commovet; tertia frigida & humida facultatem habet cogendi, seque facile ad aliarum partium nutum fingi permittit & attenuari; quarta frigida & sicca duriores se præbet, tenuiores aliarum particulas ad crassitiem adducendo & cohibendo. Quatuor hæ qualitatuum species totidem repræsentant elementa. Quia vero illæ magis, quam in aliis naturis, in aere, igne, aqua & terra elucent, hæ in elementorum denominationem abierunt. Ut autem res penitus intelligatur, humiditatem & siccitatem dupliciter considerat. Illam nunc difficilius angustias corporum subire innuit, iisque permisceri, & aqueam vocat; nunc vero facilius, & aeream dicit. Siccitatem, quæ ob particularum avolantium tenuitatem permisceri repugnat, igni; quæ ob earundem crassitiem mixtionem adversatur, terræ tribuit. Ut inde eluceat, humiditati aeræ contrariari siccitatem terræ, humiditati aqueæ siccitatem igneam. Pro temperamento igitur constituendo, crassiores attenuari naturas, tenuiores combinari necesse est; hoc a frigore per terram & aquam, illud a calore per ignem & aerem expectandum. Quod ut eo melius contingat, ita invicem miscentur qualitates, ut elementa bina plus activarum, bina plus passivarum possideant. Quippe hujus diversitatis intuitu, activæ in passivas agendo, pro robore suo mutationem inducunt, & sic elementa, non nisi fractis qualitatibus, in unam speciem temperant. Proinde & Aristotelem, quod vulgaria illa oculis obvientia corpora pro elementis minime habuerit, sed propter primarum qualitatuum in illis præcellentiam, eorum denominationem tantum mutuatus ab iis fuerit, excusat. Cum tamen vix possibile sit, mentionem injici illorum, quin

vulga-

vulgarium notio mentife offerat, rebus non mutatis vocabula alios mutasse refert. Etenim illi in artificiali dissolutione corporum chymica, humorem seu phlegma & spiritum viderunt ascendere, remanentibus in fundo partibus crassioribus, quas illorum ratione fixas nuncupavere. Eapropter ex triplici naturarum genere corpora combinari sibi persuaserunt, ubi inter duo extrema, fixum & spiritum, medius sit humor. Huic mercurii, illi sulphuris, isti salis nomen imposuerunt. Non tamen, quod communia illa in usum nostrum quotidie venientia corpora intelligenda sint, sed quia spiritus a phlegmate liberati ardeant, ut sulphur; partes fixæ remaneant in fundo, ut sal post evaporationem; humor hæc invicem combinet, uti mercurius aurum, cum argentea vasa eo obducit. Ex quibus chymicorum, uti vulgo, in primis a Beguino explicantur, elementa rejicit: quandoquidè si vel maxime Chymia corpora in sulphur, salem & mercuriū, quæ diversis qualitatibus & proprietatibus constant, dissolvendo acquiescere possit; Physicum tamen alia ratione eadem contemplari oporteat. Priore igitur probata elementorū recensione, *Ignem dicit spiritum vim habentem caloris non mediocrem, spiritum indigitans, non aliquid a sale aut sulphure distinctum, sed substantiam tenuem, & subtilem, quæ angustissimos corporum meatus facile pervadat.* Correcta dein aliquantulum divisione ignis in vivum, mortuum & fatuum, quod ultimus ad primam speciem potius pertineat, huic dissertationi colophonem imponit.

Tertiam de ignis loco adortus, quod ignis supra aerem, tanquã levissimus collocetur, inficiatur. Commemorata hinc levitatis occasione, recentiorum quorundam de gravitate hypothesin, omnia ad centrum propria gravitate niti, statuentem, impugnat. Eadem quippe facilitate, levitati graviora corpora extrudenti, adscribi posse phænomenorum ætiologiam sibi persuadet. Quamobrem experimentum Torricellii non aeris gravitatem probare, sed illud evincere illi videtur, quod omnia certo ordine disposita sint a natura, certæque constitutæ sphaeræ, pro majori, vel minori distantia a centro, leviora, aut graviora corpora continentes, ubi neque superiores inferiores premant, neque ab illis premantur, sed pro diversitate naturæ suæ collocatæ sunt, quarum ratione corpora nulla sive levia, sive gravia, nisi comparate, dici queant. Sic ex his ratio-

nibus mercurius subsidet nunc magis, nunc minus, prout scilicet major, vel minor ordinis perturbatio contingit, si intrararas, aut densas atmosphæra partes reponatur. Unum e pluribus contra gravitatem aeris mercurium prementis pugnans argumentum adducemus; nimirum quod mercurio ex fistula longiore digitis 30 exeunte, & totam superficiem mercurii in vase contenti attollente, & sic sursum repellente totum cylindrum aereum incumbentem, particulari cylindro aereo major pressio, quam pluribus toti vasi imponentibus & æqualem pariter basin habentibus, quod absurdum, concederetur. Vim item elasticam aeris, in fistula conclusi, & mercurium expellentis, per antliam pneumaticam probatam, eidem innixus inficiatur: scilicet quod si aer in eadem compressus se dilatare conaretur tanto impetu, non repugnaret attrahenti embolo, sed illum potius repelleret; atqui quoniam hoc non evenit in hujusmodi machina ab aere copiosiore, multo minus expectandum putat ab aere pauciore, in fistula concluso. Quod Boylius majorem mercurii subsidentiam, experimento Torricelliano in monte instituto, in hujus medio, & adhuc majorem in cacumine, aeris abbreviato; hinc minus prementi cylindro adseribit; illo Noster utitur, ut ostendat, aerem infimum, accessione cylindrorum debiliorum, gravio-rem reddi non posse. Facta hinc alia per antliam pneumaticam experimenta, e. g. quod animalia in illa, aere exhausto, moriantur; vesica flaccida latera se dilatent, &c. non per pressionem, sed per tractionem explicat. Elateris enim naturam consistere perhibet, in eo non tantum, ut sese expandat, si comprimatur, sed etiam se recipiat, si distrahatur. In primis vero aeris super aquam pressionem destruere videtur hoc modo: Si aer, inquit, aquam premit, & aqua aquam,



fit in vase superficies aquæ FG, cui innat at cylindrus ligneus d a & extra aquam est pars c d. Superficiæ aquæ FG intelligatur parallela superficies HI, in qua est basis lignei cylindri a b. Jam sic, si partes superficiæ HI non premerentur equaliter ab oppositis partibus, pars minus pressa urgeretur sursum; igitur tam premit cylindrus ligneus d a una cum incumbente illi cylindro aereo, quam premunt aquei cylindri equalis bases simul cum impostis cylindris aereis: at reliqui cylindri aerei longio-

longiores sunt illo, qui incumbit cylindro ligneo, aquei vero cylindri æqualis basis non sunt leviores, sed æqualis gravitatis cum toto cylindro ligneo: ergo non est æqualis pressio in ab, atque in io, cum tamen fiat consentientia tum liquoris tum ligni. Ex quo non obscure arguitur, nullam esse pressionem aeris supra aquam. Denique aerem se deorsum urgendo, exprimere flammam, tanquam leviolem, negat, cum hac ratione non in coni fastigium ascenderet illa, sed potius basis in suprema parte apparere deberet. Et proin manifestum esse credit, Aristoteliq; consentaneū, gravia & levia non nisi comparate dicenda corpora, prout in medio prona sunt in motū seu sursum, seu deorsum juxta constipationis materiæ dissimilitudinem. Hujus enim comparationis intuitu, etiā ignis gravis & levis esse potest, quatenus quidē igniculi, alias non leves, a vapore rariore sursum vehi possunt. Igni nimirum pondus plurimis experimentis, cum jam a Boylio revelatis, tum etiam propriis, asserendum existimat. Florentinorum autem aliqua, quæ pugnare videntur, cum hypothesi sua conciliat. Etiam si in ancipiti hæreat, num igniculi metallo in fusione aut calcinatione accedentes, illudque gravius in aere reddentes, ex sua natura graves sint; vel ideo, quod plures igniculi conclusi in angustiissimo spatio minus exigant abesse a centro gravium, quam circumfluus aer, minus habens materiæ in mole pari; prout aer, in locum unum congestus atque constipatus, gravior sit non constipato. Nihilominus concludit, Ignem omnium sublunarem hanc universitatem constituentium elementorum gravissimum esse, atque illi infimum deberi locum in sphaera elementari. Nempe certo ordine terræ, aquæ, aeris constituto, non nisi aut supremus, aut infimus locus igni reliquus est. Supremus esse nequit, quia potissimum res cunctas, gignendi instrumentum calor, caloris origo ignis, hic validior est congestus, quam dissipatus: esset autem diffusus & enervatus, si ad amplissima in extremo systemate spatia relegaretur, neque posset a tam immenso intervallo in imas fodinarum latebras ad elementorū permixtionem revocari. Ut ergo infimum locum fortius stabiliat, ignem hunc, quamvis sceleratorum suppliciiis ad mentem Ecclesiarum Romanæ destinatum, nihilominus etiam naturæ decretis obsecundare, asserit. Confirmaturus proin sententiā suam, astrorū influxū ad metallorū generationem non pertingere ostendit. Siquidem id agere deberent

aut luce, aut calore. Lux etiam ipsius Solis non transversum digi-
tum in terram descendit; calor vix sex pedes, etiamsi perpendicula-
riter radii incidant, penetrat. Cum e contrario observatus in
fodinis profundissimis calor primum modicus, sed quo altius de-
scenditur, penetrantior, ignem, quasi e corde terræ prorumpentem,
& pro diversitate salium, sulphurum, spirituumve, quibus illa sca-
tet, metalla, lapides &c, generantem testetur. Quinimo inde ma-
nare vult aquarum per fluvios mare ingressarum, & in altissimis
montibus fontium nomine prorumpentium exaltationes. Quan-
doquidem illæ, ab igne hoc in vaporem resolutæ, per venas telluris
transcolentur, atque pro varietate illarum nunc noxiæ, nunc salu-
tares existant. Tandem cruciatuum varia genera, quomodo il-
lis ab igne hoc scelerati affligantur, exponit, & postquam dissimilem
igniculorum naturam agnovit (qua ratione disparis quoque sint
gravitatis) e terra venientes fixos & terrestres, sed illos, qui forte
ex sideribus delapsi, ascensum eo rursus affectant, volatiles & cœ-
lestes nuncupat.

Ad *quartam* proin dissertationem, an exustione nova substan-
tia gignatur, indagaturus, secedit. Illic Vestæ nomen modo terræ,
modo igni tribuentium lites conciliat, si per Vestam illa pars tellu-
ris igneum centrum ambientis intelligatur. Ignem tamen illum al-
tius latentem dimittit, hunc potius censuræ subjiciens, qui oculis ob-
versatur. Quia tamen fere unicum vulgarium Peripateticorum,
uti illos appellat, materiam primam per mutationes demonstnan-
di argumentum, quæstione in dissertatione hac proposita in dubium
vocatur, alia ex ipso Aristotele, commentatorum commentis, uti
Auctor loquitur, descædato, rectius desumuntur. Ibi mutationis
principium optimo jure statuitur, ex quo aliquid fit; illud vero uti-
que materiæ notione comprehenditur. Hæc vero, quæ prima au-
dit, non una omnibus est, formarum tantum varietate distincta, sed
abstracta illius notio naturis omnibus sexcentis & amplius modis
differentibus licet, tribui solet. Adeoque & forma pro illius diversi-
tate variat, quatenus pro varia compositione, aut dissolutione par-
ticularum alia notio, alia forma emergit. Uti hæc ex ipso Aristotele
contra vulgares ejus asseclas, more aliorum conciliatorum proban-
tur. Atque sic ex particularum diverso ingenio membrorum con-
forma-

formatio, nivis in hexaoedrum formatio, &c. dependet. Imo varia salium & spirituum vis, quam in elementorū particulas exercent, similitudinis figuræ in diversis origo & conjecturarum ex physionomia & signaturis petitarū fundamentum ab illo ponitur. Ex quibus proposita quæstio facile dirimitur, scilicet etiam in igne nullam novam substantiā gigni, sed qualitatum fieri mutationem. Jacto hoc fundamento, neque flammam, neque prunas, neque ferrum candens, neque chartam accensam &c. novam ostendere formam concludit, sed propriam ignis formam ad plures species, tanquam minus perfectas, se dilatare: etiam si ardor in ferro candente, papyro accensa, &c. non solis igniculis, sed ipsius etiam rei ardentis partibus agitatæ ab illis, debeatur. Nova enim per ignem forma substantialis gigni nequit, quia extinctione interiret, aut aeris formam imbueret, imo tota ignis natura in dissipatione substantiæ versetur. Ubi tandem exustionis rationem hanc proponit, ut corpus ex dissimilibus naturis coagmentatum tantam vim caloris concipiat, ut soluto particularum nodo, *vel nihil, præter cinerem, aut calcem, aut carbonem relinquatur, vel plane in auras abeat.* Illæ vero naturæ tamdiu ignis vocabulum obtinent vulgo, quamdiu acri calore præditæ & luce aliqua conspicuæ, vim retinent ad alia corpora pariter irritanda, ad similem particularum distractionem immisso calore; illaque Aristotelis auctoritate stabilit.

In Dissertatione *Quinta* Caloris tractationem suscipit: quem cum qualitatem dixerit, & a passione differre monstraverit, ut ratio quomodo corporibus insit, curatius dignoscatur, illorum texturam examinat. Atomis igitur valere jussis, particularum doctrinam profiteretur, quæ quidem ad definitam tenuitatem deducantur a natura, divina tamen potentia & ex se semper maneant divisibiles. Minima illa corpuscula in primis animalculis ex caseo, in sanguine, in pedibus deambulantium in Brasilia, &c. genitis, oculorum aciem effugientibus, microscopii tamen ope apparentibus, & certa conjectura, ex plurimis exili corpusculo exilioribus membris constructis, probabilia reddere laborat. Ubi maxime notatu dignum videtur, in febricitantis per venam sectam educto sanguine, vermiculos tenuissimos observari, qui si nigra habeant capita, armatis oculis inspecti, indicent periculum a febre imminere, quam nulla adhuc exan-

thema-

themata malignam esse docuerant. Illæ particulae, certo numero definitæ, quamvis innumerabiles, certis terminis circumscribuntur, id est, figuram obtinent pro naturarum diversitate variam. Constructa ex iis corpora, pro diversa illarum figura & magnitudine, arctius aut laxius coherent, adeoque interstitia nunc majora, nunc minora relinquunt. Scilicet, quæ similem nacta sunt figuram, non firmiter colligantur, & fluidum constituunt; quæ vero dissimilem, ita sibi aut statim, aut aliquo tempore, aut alio interveniente implicantur, ut divelli facile nequeant, & solidum reddunt corpus. Illa interstitia seu cavernulas ab æthere quodam, seu spiritu, ad naturam corporis pertinente, sed non satis reliquis connexo, ita ut facile ab illo expelli possit aut divelli, locum aliis corpusculis subeuntibus concedendo, replexi autumat. Similes enim illi, ac Cartesius materiæ suæ subtilissimæ proprietates tribuit, suamque sententiam & experimentis ex chymia & mathesi cum selectu depromtis confirmat, & Aristotelis consensu roborat. Quibus præmissis, calorem ab igniculis in poros assumtis, & particulas corporum agitantibus atque in motum cientibus, derivat. Quod si tamen aliqui exinde calorem esse naturam, non qualitatem; substantiam, non accidens, inferre satagant, iis substantias quoque nonnunquam accidentium rationem subire, exemplo atramenti chartæ accidentis, & Aristotelis approbatione instructus, respondet. Et quibus hæc a sensibus petita particularum agitatio infirma videtur, considerandum exhibet calorem ab acidi & alkali conflictu excitatum, utpote & ratione illam comprobante. Ast ut caloris causæ intelligantur, effectus in considerationem venire jubet. Nimirum iisdem ab igniculis, in hypocausto madidum linteum exagitatione & exturbatione humoris arefcit; molle lutum, aqueis itidem & fluidis ejectis, durefcit; homo igniculis per cutem & inspirationem sanguini commistis, eumque exagitantibus, ut humor sub cute exprimatur, sudat &c. Adeoque quatenus igniculi, in corpus immissi, particulas exagitant, hæc exagitate a se digredientes majus spatium requirunt, & in intervalla disjunctarum particularum æther hac ratione, ex corpore proxime compresso expressus, succedit, raritatis causa est calor. Illi tamen igniculi & ænea & alia vasa penetrant, quando in illis corpora in fluorem deducunt, alias satis solida. Sic eosdem etiam iu-

centes vitrum penetrare, & in conspectum subire, hoc experimento asserere conatur. Vitream phiolam, nulli tamen adjecto pedi innitentem, aqua ex puteo hausta repleti; eam candentibus prunis imponi; & ubi illa fatis incaluerit, cineres ex prunis decuti, ipsasque continuo flatu urgeri jubet: atq; sic flammulas per aquam ascendentes conspici, & cessante flatu remittere testatur. Imo Academicos Florentinos vitri ab igniculis dilatationem, jucundo experimento docere ostendit. Postquam alia deinde ex positis principiiis phænomena explicuit, intepefcere corpus dicit, abeuntibus igniculis, & redeunte frigore. Itaque hoc meram esse privationem negat, & potius dari naturas seu spiritus frigidos, pariter uti calidos, & illorum elasticitatem in constringendo, uti horum in dilatando, sitam esse asserit. Quod si calidi prævalent, frigidos commovent, imo figuram quandoque mutant; si frigidi, calidos ligant. Quandoque tamen ita in mixto temperari possunt, ut utrique contineantur, neque observentur, nisi dissoluto vinculo, effectibus se suis manifestent. Utrique etiam sensu tactus ita pernoscentur, quando calidi fibrillas nervorum exagitant, frigidi constringunt. Et ut alia, quæ ex illis deducit, mittamus, pergimus

ad Dissertationem VI de his, quæ virtute calida dicuntur, agentem. Illic ut quæstionem, an accidentia se de subjecto transferant in subjectum, cum pace Peripateticorum dirimat, distinguendo inter accidentia, alia propria dicit, quæ abesse nequeant omnino, & hæc metaphysica; alia, quæ aliunde adveniunt, & hæc physica vocat. Et horum ratione ignis ferri particulas quidem commovet, non tamen vim suam commovendi in illas transfert. Possunt vero ita copulari hæc naturæ igneæ cum aliis, ut non facile se jungantur, imo in tanta quantitate misceri, ut aliquas rursus emittere sine totius interitu possint, quas ideo abundantes & effluentes nominat. Horum igniculorum intuitu illa actu dicuntur calida, quando iisdem adeo commoventur, ut calor statim sentiatur; illa vero virtute, quando illi adeo irretiti sunt, ut non nisi iisdem in libertatem vindicatis, percipiuntur. Adeoque hoc ipso causæ æquivocæ sola allegatione, illorum differentiam minus recte ostendi innuit. Ea tamen cum diversitate igniculi in corporibus latent, ut ex quibusdam non nisi collisione, aut majore opera elici possint, v.g. e chalybe & silice,

Ggg

qua

quæ virtute calida dici non merentur. Contra vero illa, quæ corpori applicata, aut levi calore externo, aut etiam ipsius corporis, actuata, vim suam exerunt, rectius ita appellantur, eaque a falsum abundantia penetrantiora observantur. Sic ex hæc igniculorum in mixto majore vel minore copia, gradus medicamentorum deducit. Inter illa tamen quædam, v. g. acetum, rosæ, camphora &c. refrigerandi causa adhibentur, cum nihilominus illud non per se, sed per accidens præstent, quatenus igniculi illorû meatus occlusos recludendo, materiæque peccanti aditum concedendo, aut etiam illam simul exterminando, desideratum illum effectum edant. Refrigerationis occasione in principia inquirat, & hinc tria constituit activa, spiritum scilicet, sulphur, & sal; triaque pariter passiva, terræ damnatæ simile, aquam, & spiritus frigidos. Hos subtilissimos dicit, vim habentes se constringendi, & impediendi dissipationem. Imo tamen cum pro sua, tum pro corporum, quibus cum illis commercium intercedit, natura diversi sunt. Quandoquidem & calidi & frigidi aliam magnitudinem, figuram, & pro pororum in corporibus diversimode compositis majore vel minore laxitate, diversam activitatem obtineant. Quæ omnia desumptis egregiis & naturali scientia exemplis confirmare laborat. Horum itaque spirituum, aut efficacium perditorum, aut extrusis hebetioribus excitatorum, ratione quædam efficaciora sunt combusta, quædam contra. Etiam si vero constringendi efficaciam frigori tribuamus, nonnunquam tamen per accidens calida quædam e. g. sal, cadmia fornacum, adstringere deprehendimus, quatenus igniculi illorum humorem secum rapiunt, & exturbant, ut siccitas sequatur. Tandem propositam initio hujus dissertationis opinionem, ad Ecclesiæ Romanæ de Eucharistia doctrinam non extendendam esse monet.

Dissertatione VII, quomodo Ignis accendatur, considerat. Primo propositis dissertatione præcedente principiis ulterius patrocinator, eadem artis ope chymico experimento declarans. Hinc igne non novam substantiam gigni, sed partes dissolvi, repetit. Hanc vero dissolutionem principiis suis activis tribuit. Ex iisdem spiritibus expeditam magis calefaciendi virtutem, salibus validiorem efficaciam adscribit. Igniculi igitur, seu sal, seu sulphur, seu spiritus sint, aut igne externo admoto, aut interna agitatione, aut

etiam

etiam attritu, prout in lignis, commoti, partes ad defectionem sollicitant proximas, adeoque spatio hoc angusto contineri nequeunt, profiliunt, & vicinum fomitem, si quem repererint, corripunt. Exposito porro ex lignis collisis ignem eliciendi modo; monstratis lignorum ad ignescendum majore, vel minore aptitudine, variisque arcendi ab illis ignem munimentis; reddita incombuftibilitatis in amiantho ratione (quod scilicet maneat lapis etiam si in laminulas & fila scissus, & hac ratione plus terræ & salis contineat, quam ut ad motum ignis perducatur) enarratisque pluribus, jucundis pariter atque utilibus, ad rem facientibus exemplis, totum negotium his verbis comprehendit. *Illæ, inquit, ignem omnino rejiciunt ita, ut nec in flammam, nec in prunas, accendantur, quæ plurimum consistant sale fixo & terra, minimumque habent sulphuris cum spiritibus & humore permisti, quo partes conglutinantur; illa vero, quæ non parum habent sulphuris atque spirituum, sed tam spissa coagmentatione cum sale & terra facta est permistio, ut exigui & pauci meatus pateant ad excipiendos immixtos a proximo igne igniculos, ægre accendantur: quod si eas sint, quæ sulphure quidem abundant, sed angustos habeant poros, tarde ignem concipiunt, quem diu retinent: si autem sulphuris atque spirituum copiam rara textura jungat, ista facile exardescunt, & cito absumuntur.* Reliquum deinde interna exagitatione commoti ignis modum, fermentatione minus perfecta explicat. Scilicet, perfectam dicit intestinam quandam commotionem particularum heterogenearum, ex quibus corpus fermentescens constat, quæ dum opportune agitantur, se vicissim atterunt, comminunt, permiscunt, apprehendunt atque in unam speciem temperantur. Hanc vero salibus aqua dissolutis & a terra separatis, inque motum incitatis, sulphureas particulas & spiritus proximos corporis ejusdem impetentibus adscribit, & quomodo in pane, vino, acidis, &c. his mediantibus contingat, refert. Quoniam igitur in igne & fœno madido & concluso erumpente, non simul particulae in unam speciem temperantur & commiscuntur, sed tantum dissolvuntur, minus perfectam fermentationem appellare ipsi placuit.

In VIII Dissertatione de Flamma & fumo acturus, recenset plurima ex calce & sulphureis combinata, aquæ affusione incalescere, quædam etiam in flammam abire. Illud negotium similiter salibus so-

bus solutis, partes sulphureas agitantibus, attribuit, in flammam vero quandam secedere eas posse ideo negat, quod adhuc ab aqua nimis ligentur, ne erumpere possint in flammam, uti illud experimentis jucundissimis probare satagit. Quippe hæc sulphureis particulis, quæ omnem in partem agitata, secessionem etiam in reliquis procurent, ut junctim erumpant, adscribitur. Quod si vero pauciores illæ emanent, fumus, (qui a nitore, quod uterque exhalatio sit, non nisi nomine differt;) sin plures circa superficiem discurrant agitantibus alias particulas, & earum nexum dissolventes, pruna ardens; sin adhuc plures agglomeratæ confertim erumpant, flamma est. Fumus plurimis particulis permixtus reperitur, ut vellicatio in oculis, & carni a putredine defensio salinas, cadmia & fuligo terreas doceat. Emanantia hinc ex omnibus corporibus effluvia, eaque ambientia, tanquã atmosphæræ, odoresque per illa, non per species intentionales fieri explicat, & probat. Postquam hinc varia de fumo differuit notatu digna, carbonum usum, diurnitatem, fragilitatem, &c. inprimis propter humoris partes non combinantis defectum, declarat. Modoque lucernas perpetuas conficiendi variorum Autorum enumerato concludit, aut ex tali materia constituisse, quæ perpetua circulatione non in auras abierit, aut etiam, instar phosphorum, sola luce, absque calore, se manifestarit. Ultimo quomodo aer temperatus flammam moderetur, densus comprimatur & exstinguatur, rarus dilari patiatur, aliquot experimentis explanat.

In Diff. IX Ignis extinctionem profitetur. Heraclito ignis mortem, aeris ortum esse affirmante, & Aristotele, aliquid ex igne gigni negante conciliatis, ignem interire asserit, aut pabuli ulterioris defectu, aut vi extrinseca, illa tamen prunis & flammæ sæpe diversa. Variis modis vim aeris elasticam, quam & Diff. III inficias iverat, impugnat, quædam circa ignis extinctionem, in antiapneumatica suscepta experimenta, aeri se contrahenti, sulphureasque particulas secum attrahenti, adscribens. Flatu vero extinguitur lucerna, vento sax, quod vapor accensus cum plurimis igniculis avellatur & dissipetur, ut reliqui moveri adeo intense nequeant. Rationem hinc reddit, cur quædam ab aqua non extinguantur, quatenus scilicet illa corpus nequeat imbuere, & prolixè tales ignes conficiendi mo-

dum,

dum aliaque, quæ aqua aut non, aut unum facilius altero extinguat, explicat.

Dissertationem X cinerum examini dicavit. Hinc discrimine inter hos, calcem, & favillas, ostenso, vitrificationis negotium tradit, quod a salium diversitate, cum terra in arena aut lapidibus permistorum, & facilius aut difficilius solutorum, originem ducit. Etenim sal, & hujus ratione cineres, atque etiam nitrum fœcundare solent, quatenus illorum calor & motus facit ad exquisitiis permiscendas uniendasque cum humore particulas, quibus planta alitur. Et hæc ubique variis instantiis confirmat, atque exemplis scitu tam jucundis, quam utilibus illustrat. Porro enim monstrata salium & cinerum cum sulphure unione, varii usus cinerum commemorantur, quatenus inflammationi medentur, odontalgiam tollunt, dentium cariosorum exesionem juvant, & bullarum eruptione aqua iis superfusa novilunii momentum, ab aliquibus in seminibus terræ mandandis observatum, designant. Cujus phænomeni ætiologiam cum e luna delapsis expirationibus tribuat, harum ratione & lunæ, cæterorumq; siderum, quem *diff. III* negaverat, influxum admittit, quo mediante gravidata tellus rerum miram varietatem patiat. Hincque maris æstus a lunari halitu, materiam in fundo illius delitescentem, in fermentationem agente, & sic incumbentem aquarum molem propellente, deducit. Æstus vero nullos absentia materię ejusmodi; diversos, diversitati materię, aut influentium expirationum majori vel minori rectitudini, aut obliquitati assignat. Tandemque cinerum speciem calcem, sed magis efficacem dicit, quoniam saxa majore salis copia abundant quam plantæ.

De Aquis Fortibus *Diff. XI* loquitur. Harum ope metalla dissolvuntur, & calcis forma ex illis ad fundum vasis præcipitantur, perinde atque in magisteriis, decoctis, atque infusis corpora soluta in liquorem abiisse videntur, & ad fundum vasis pulveris specie dimittuntur. Itaque igniculi corpora subeuntes, eorum texturam, pro majore vel minore laxitate, aut similitudine, citius aut tardius facerant. Salium vero imprimis copia & diversitas, illorū liquorum stygiorum efficaciam magis actuat. Quippe ab illa varia phænomena dependere recensentur, dum ab abundantia salium aciditas, a congrua salis & sulphuris mixtura, dulcedo derivatur. Imo & o-

peratio variat, quoniam non tantum acida coagulatum sanguinem, partes crassiores comminuendo, solvunt, & nimis tenuem continent & cogunt; verum etiam aquæ fortes propter varietatem salium, diversa activitate pollent. Hinc postquam plurima non ubi-vis obvia ad sententiam suam confirmandam attulit, varios variorum auctorum aquas fortes conficiendi modos exponit, atque quæ alia, præter has, in metalla agant, aut aquarum fortium operationem faciliunt, eruditissime edisserit. Præcipitatio vero contingit partim, quod sal tartari instillatum aquæ fortis salibus metalloque jungetur, adeoque mole facta graviore fundum petant; partim quod particulis pluribus avolantibus, reliquæ metallo amplius sustinendo impares sint, & illud hac ratione dimittant. Plinium postea atque Mizaldum corripit, quod ille inter carnes gallinarum, hic inter muris sterco aurum absumi falso autument. Asserta igitur variis exemplis salibus, ab aliarum particularum nexu liberis, vi sese agitando, quomodo per illa, in metallorum poris non congruentibus agitata, copulatio eorundem dirimatur, explicat. Denique auro fulminandi vim affuso oleo tartari ideo accidere existimat, quod particula nitrosæ, lapideam quasi naturam habentes, a particulis tartareis, cohibentibus, vi ignis admoti cum impetu avellantur, & aërem hinc scindentes strepitum edant. Quibus alias de auro fulminante annotationes subnectit.

In Diss. XI Lucem ignis dilucidat. Aristotele contra interpretes defenso, lux substantia esse dicitur a DEO creata, quæ sese expanderet super abyssum, eaque a plurimis pro igne habetur. Dupliciter vero considerari debet, alia nimirum siderea, in sole & aliis sideribus, ex sua natura lucentibus; alia terrena, seu quæ per terram diffusa corporum aspectabilium mixtionem ingreditur. Non igitur aliquid innominatum vocanda lux est, secundum Aristotelem, quem tamen, utpote de vocabulo tantum in populari sensu accepto, verba facientem Auctor excusat. Porro salibus magnam cum luce affinitatē intercedere, ex agarico noctu lucente & acri sale abundante, cujus ratione purgans est, aliisque exemplis colligit. Lustrata igitur distinctione inter lucem & lumen, illam in rebus esse dicit, & sine illarum accensione aut dissolutione sese exerere, sed ejus particulas in medio perspicuo, rectos meatus habente, ciere

& im-

& impellere æthereas particulas in aere, has rursus proximas, usque dum ad oculum pertingant. Agitatio autem illa particularum in tantum temperari debet, ut quidem secessum eæ moliantur, ab aliis vero contineantur, atque hac ratione motum quendam diastoles & systoles, seu porrectionis atque contractionis exhibeant. Quamobrem a porrectionum crebritate, major claritas; ab illarum amplitudine, major efficacia, minor vero apparentia lucis e longinquo a deficiente jam impulsu in sphæra ampla, propter centri distantiam pendet. Visa hinc sonorum & lucis analogia, colorem a lucidarum particularum corpori insitarum motibus Auctor deducit, quod ex proxima dissertatione clarius elucescet. Motus tamen illi ratione medii, in quo sunt modo reflectuntur, modo refringuntur. Illis vero particulis hunc aeris impulsu ad oculum usque continuantibus sphæricam figuram tribuit, & cum globulis eburneis, in ludo tridiculorum, pro vario appulsu motum variantibus confert. Hæcque omnia, ut ad penitioem lucis cognitionem deducantur, ex legibus Dioptrices, more Cartesii & aliorum recentiorum, operose deducit.

In Diss. XIII eaque ultima, Colores per ignem mutatos contemplatur. Principiis itaque in præcedenti dissertatione positis & confirmatis hanc superstruit, adeoque primo qualitatum primarum complexionem, quia mera vocabula sunt, tanquam insufficientem in colorum mutatione removet; hinc etiam in diaphani & opaci secundum varias rationes permixtione consistere eam negat. Colores igitur lucis varia temperatione, id est reflexione, refractione &c. diversimode oculum afficiente derivat: quatenus particulae lucis æthereos globulos impellunt, hi rursus contiguos, usque ad oculum, a superficierum vero diversitate, asperitate, vel levitate, diversimodam motus modificationem experiuntur, cui salium & sulphurum commixtionem opitulari varia experimenta evincunt. Inde enim est, quod pro varia particularum positione, seu etiam separatione, alius atque alius æthereis globulis communicetur motus seu determinatio, ac proinde diversis impulsuibus pulsatur aspectus, & diversam colorum speciem exhibeat. Quæ omnia exemplis solidissimis roborat. Itaque ab igne aut per dissolutionem, aut commixtionem particularum positionem mutante, & consequenter aliam facultatem habente repellendi globulos æthereos, variatur color

color, qui tamen etiam quandoque accedentibus igniculis mutatur. Assertis hinc suis, experimentis & exemplis doctissimis fidem adstruit. Siquidem ubique eruditissimus Auctor adeo multa ad Physicam, Mathesin, Chymiam, artem Medicam, & variam doctrinam facientia proponit, ut impossibile sit, vel summam tantum eorū paucis recensere. Certe, qui illum sub manus sumere dignabitur, non sine delectatione & fructu deponet. Cumque exempla libri venum apud nos nulla proffent, multorum haud dubie gratiam initurus est Bibliopola integerrimus *Joh. Fridericus Gleditschius*, qui recudi hunc librum Lipsiæ curat, ut copia illius fieri omnibus propediem possit.

TRAITE' DE L' AIMAN,

feu

Tractatus de Magnete.

Amstelodami, apud *Henr. Wetstein*, 1687, in 8.

Universam aut potiorē certe de Magnete theoriam brevissimè complecti, adeoque quod alii aut sparsim aut spissioribus voluminibus persecuti sunt, compendiosa tractatione explicare, propositum est auctori præsentis libelli anonymo; idque, ut apparet, in eorum etiam gratiam, quibus exactiori matheos aut rerum naturalium cognitione destitutis, haud vacat operosiori harum rerum indagationi semet impendere: unde non solum perspicuæ ubivis brevitati studuit, sed & passim opusculum suum adjectis figuris æneis perquam nitidis non illustrare minus, quam exornare satagit. In duas autem partes libellum dispescuit, quarum prior post præmissa generalia quædam, materiam, nomina, colores varios, & patriam famosi hujus lapidis concernentia, potiores ejusdem actiones ac proprietates singulis capitibus enarrat, eo quidem ordine servato, quo probabile est, experimenta ista pedetentim & uno alteri ansam præbente hominibus primum innotuisse. Pars posterior occupata est in reddenda ratione physica singulorum phænomenorum eodem ordine, quo in priori fuerunt exposita. De

prima

prima parte adeoque experimentis ipsis non est cur multa hic verba faciamus, cum eadem pleraque apud alios rei magneticæ scriptores jam antehac descripta prostent. De tempore, quo duæ illæ potiores magnetis virtutes, ex quibus reliquæ dependent, primum inventæ sint, annotat, alteram quidem earum, qua lapis hic ferrum sibi unit, satis antiquæ inventionis esse, cum constet, eam Platoni, Aristoteli, Theophrasto Lesbio, Lucretio aliisque haud ignotam fuisse: alteram vero quod attinet, magnetis nempe ad polos directionem, in medio linquit, quænam e duabus verior sit sententia, utrum nempe illa, quæ hanc inventionem factam esse refert circa annum Christi 1300 a quodam Johanne Gioja Amalphitano, Regni Neapolitani incolæ; an ea, quæ artificium hoc circa annum 1260 a Paulo Veneto e China in Italiam vult allatum esse: non dissimulat tamen insimul, apud præscos gentis suæ poetas hinc inde mentionem fieri ranunculi cujusdam in pyxide conclusi, cujus ope Christiani illi Argonautæ in expeditionibus cruciatis cursum navium suarum in mari dirigere fuerint soliti; per quem ranunculum nempe quidam ob aliqualem figuræ similitudinem lilium pyxidis magneticæ velint intellectum. Causas jam quod concernit operationum magneticarum in secunda parte explicatas, non multum quidem eâ abudunt ab illis, quas ingeniosissimus *Cartesius* in *P. 4. Princip. philos.* de materiâ hac reddere conatus est: cum tamen non in totum coincidunt, haud gravâbimur Autoris nostri hypothese quoad potiora sui capita generatim & per compendium communicare. Supponit videlicet, tellurem in magno mundi hujus vortice annuatim cum reliquis planetis circa solem, & quotidie circa proprios axes sese rotantem, ita comparatam esse, ut continuo ex ejusdem polis emanet materia quedam subtilissima, impalpabilis & invisibilis, quæ ipsa per ac circa illam perpetua circulatione sic feratur, ut ex alterutro polorum exiens per oppositum polum rursus intret tellurem, eamque mediam per poros axi parallelos transeat, donec iterum e priori illo polo emergat: poros vero illos telluris tales fingit, ac si certis quibusdam particulis ad instar pilorum muniti ac obstiti essent, quæ ipsæ, materiæ quidem illi circulanti facilem præbeant transitum, pro-

strata velut ac jacentes, si hæc motum consuetum ex uno polo intra alterum servet: at vero, si eadem per ipsum, unde egressa foret, polum rursus aditum quæreret, ad modum erinacei semet erigentes omnem mox pororum viam occluderent. Pariem quoque rationem magnetis esse statuit; utpote cujus axes porosque eodem, antequam eruatur, cum terra situ jacentes, eadem materiae circulanti pervios, & per consequens ejusdem cum illa proprietatis hac ex permeatione participes fieri autumat; in tantum ut magnes a terra licet post separatus & effossus, ob continuatam tamen in ejus corpore materiae illius circulationem pororumque configurationem, telluris naturam eatenus exacte imitetur. Denique in ferro & chalybe similes sibi poros concipit, repletos subtilissimis partibus metallicis, quæ quidem etiam velut pili erigere se ac prosternere secundum longitudinem pororum valeant, aliter tamen quodammodo ac in tellure aut magnete, cum ibi pili isti imaginarii versus alterutrum solum latus procumbere apti fingantur, hic vero ob majorem in ferro flexibilitatem indifferenter versus utrumque latus credantur semet prosternere posse. Clarius hæc de tellure, magnete ac ferro supposita intelligentur, si unum alterumque exemplum subjungamus operationum magneticarum ex principiis istis illustratarum. Sic v. g. directio polorum magnetis secundum polos mundi inde fieri dicitur, quod materia illa magnetica, quæ circa tellurem continuo circuletur, si in itinere suo offendat corpus magnetis cujusdam ita dispositum, ut libertatem quaqua-versum semet movendi habeat, hoc ipsum tamdiu roter, donec ejus pori paralleli fiant motui illius materiae, in quo dein situ ob continuatam ejus permeationem perdurent. Porro ferri attractio, quam tamen pulsionem verius dicendam Autor vult, sic explicatur, quod nempe materia illa subtilis, si intra distantiam illam, ad quam usque a magnete suo propellitur, (quod sphaeram activitatis vocitant) ferrum aliquod deprehendat, soleat id ipsum (utpote cujus pori transitui ejus aptiores sint, quam aer,) magna copia subintrare, ibique circulans abripere secum ferrum istud versus polum magnetis proximum, quem alias & ipsa per se ingressura fuisset. Quod dein ferro super polum magnetis debite ducto vis tam tractoria,

quam

quam directoria communicetur, ratio hæc redditur, quod per magnetis affricatum pili isti in poris ferri sic prosternantur, porique adeo disponantur, ut materia illa, ibi per operationem istam residua, tanquam in novo quodam magnete circulationem suam absolvere possit. Inde quoque deducitur, cur culter, si prius a manubrio versus cuspidem super magnetem trahatur, virtutem attractivam acquirat, at si post motu contrario a cuspe versus manubrium rursus magneti affricetur, eandem extemplo rursus amittat: videlicet per priorem illum ductum cultri directum fieri, uti dictum, ut materia illa magnetica, ex polo magnetis abundanter promanans, intret poros laminæ, eorumque pilis prostratis circulationem suam, ut prius in magnete continuet; at tractu deinde cultri contrario contingere, ut nova ex polo promanans materia magnetica, prius communicatam copia & validiori motu superans pilos istos prostratos rursus erigat, & pristinae confusioi restituat, circulationemque adeo sistat. Caterum si contraria illa cultri tractio rursus iteretur, tum pilis ex adverso nunc latere procumbentibus, circulationi & sic attractioni de novo locum concedi. Simili denique modo ex prædictis principiis rationes reliquorum phænomenorum ingeniose satis redduntur; v. g. cur magnes non solum ferro, sed alii magneti semet unit; cur unius magnetis polus polum alterius consimilem refugiat, oppositum sequatur; cur acus uni magnetis polo applicata, polum ejusdem oppositum evitet, & si huic vi admoveatur, priorem deinceps reciprocè fugere incipiat; cur acus magnetica sub æquatore solum horizonti parallela maneat, cis illum hac sui extremitate, trans eum altera præponderet: cur magnetis duo segmenta, si sectio axi parallela fiat, eodem situ, si alterum e filo suspendatur, supra se invicem reponi nolint, sed contrarium affectent: cur magnes ferro armatus fortius nudo trahat; cur corpora quædam, v. g. ferreae cruces in turribus, item forcipes in igne diu adhibita, longo temporis tractu sua sponte vim quandam magneticam, utut debiliorem, nanciscantur: quorum experimentorum omnium causas ab Autore assignatas hic sigillatim referre, cum prolixum nimis futurum foret; malumus lectorem ad ipsam libelli sat nempe succincti lectionem ablegare, ubi curiosarum speculationum affatim deprehendet. De sola tamen acus magneticæ declinatione a Roberto

Normanno, celebri nauclero primum observata, ob frequentem ejus variationem, congruam & adæquatam rationem reddi vix ac ne vix quidem posse autumat; enarrans nihilominus, quid causæ a Cartesio, Rohaultio aliisque hac in re soleat allegari. Caterum varia quoque annotavit, quibus virtus magnetis aut augeri, aut minui, aut in totum extingui possit. Sic tradit, si magnes mediocri prope fortiorem collocatus fervetur, mediocri illius vim plerumque evidenter minui, nisi poli utriusque eodem situ sint dispositi; pariter, multum conducere, si magnes e filo libere suspendatur, ut secundum polos mundi pro lubitu se convertere queat; id vero nisi fiat, debiliorem eundem facile fieri: rubiginem denique admodum debilitare, candefactionem penitus delere vires magneticas. Id quoque expertum se perhibet, in armando magnete ferrum melius adhiberi, quam chalybem: & videndum esse, ut pedunculi magneti affigendi e ferro scindantur secundum longitudinem, prout cuedo ductum est; sic etenim tractionem quarta parte fortiorem fore, quam si sectio ferri fiat transversim & secundum ejus latitudinem. Non omisit etiam Autor varias de magnete fabulas vulgo receptas explodere, v. g. quod per affricum allii, adamantis contactum, aut menstruata contrectationem vis ejus sufflaminetur, aut minuatur; quod acus magnete imbuta gradus elevationis poli indicet; (illius enim obliquitatem cum hac nil commercii habere inde evincit, quod inclinatio ista sit fere graduum 70, in locis, ubi elevatio poli non nisi 49 aut 50 gradus efficit:); quod Mahometis sarcophagus ope duorum magnetum in aere pendulus fervetur: hoc etenim non legibus solum artis magneticæ e diametro contrarium esse, sed & peregrinantium autopsiæ repugnare offendit, totiusque fabulæ originem enatam occasione majoris cujusdam magnetis in sepulchro Mahometis ad murum affixi, e quo mediante catenula chalybea suspensa teneatur luna argentea. Omnium vero maxime ridet Galenum ejusque asseclas, qui sibi persuaserunt, magnetis in pulverem redacti & emplastris commixti magnam fore efficaciam in extrahendis e vulnere siagminibus ferri residuis; cum tamen certum sit, fortissimum alias magnetem, si in pulverem comminatur, ne levissimam quidem scobis ferrea particulam ulterius movendo esse, eo quod hoc pacto & poros & poros suos omnemque

nemque partium configurationem amiserit. Sub finem Autor ostendit, quomodo auxilio magnetis varii generis machinæ curiosæ & primo intuitu stupendæ fabricari queant; quibus hic referendis non immorabimur, cum & harum pleræque & plures aliæ, a foertissimo *Kirchero in Arte Magnetica* jam olim monstratæ fuerint; qui ipse tamen annon speculationibus, in praxin ægre deducendis, quandoque nimium indulserit, aliorum judicio decidendum relinquimus.

SEBASTIANI SCHMIDT, SS. TH. D.
apud Argentoratenses in Universitate Professoris
Senioris & Conventus Ecclesiastici Præsidis in librum pri-
orem Samuelis Commentarius.

Argentorati, sumptibus Joh. Frid. Spoor, 1687, in 4.

SEBASTIANI SCHMIDT IN PROPHE-
tam Hoseam commentarius.

Francofurti ad Moenum, sumptibus Joh. Davidis Zunneri,
 1687, in 4.

SEBASTIANI SCHMIDT COMMENTA-
rius in primam Jobannis Epistolam.

Francof. & Lipsiæ, apud Joh. Georg. Lipper, Bibliopol.
 Luneburg. 1687, in 4.

Nihil affectui daturi, neminique injuriam facturi sumus, si a tate hac nostra Theologum Ecclesiæ nostrati addictum superstitem esse dubitemus, qui cum summe reverendo Argentoratensium Antistite *Sebastiano Schmidio*, in exponendis sacris literis paria facere ausit. Is enim cum ab omnibus boni interpretis dotibus ad invidiani instructus sit, nihil hæcenus in Scripturæ Sacræ libros commentatus est, quod non aut approbationem, aut admirationem saltem apud æquos eruditosque rerum harum arbitros invenerit. Vi-

deas illum ubivis emphases vocum, periodorum nexus, authorum sacrorum scopos majori dexteritate, ac ab aliis factum est, investigare, solidisque argumentis demonstrare. Testes vocaremus commentarios in *Iobum* anno 1670, in Epistolam ad Hebraeos 1680, in librum Judicum 1684: in Jeremiam, in Johannis evangelium, in epistolam Jacobi, epistolam ad Ephesios, canticum Zachariae & concionem Christi montanam a. 1685 editos, de quorum aliquibus in Actis a. 1684. p. 532, & 1685. p. 353. 355. latius disseruimus. Sed luculentius id patebit ex Commentariorum triga, cui hoc demum anno ultimam manum imposuit.

Illorum primus priori *SAMUELIS* libro explanando destinatus est, & ad singula capita primo *novam versionem* exhibet, dein *argumentum* & *analysin logicam*, porro *annotationes* in obscuriora capitula loca, easque breviores quidem, quarto *questiones* cum cura ventilatas ac prolixius discussas, in quibus, praeter sua cogitata, ubique refert, quicquid *Nicolaus Serarius*, *Gaspar Sanctius*, ac e nostratibus *Brentius* in suis, quibus singuli Samuelis scripta illustrare conati sunt, commentariis habent aut laude, aut animadversione dignum. Subjunguntur tandem *loci communes* e singulis versibus grata brevitate deducti. De caetero in *alteram Samuelis* & *duos Regum* versionem & annotationes paratas habet; & quamvis septuagesimum aetatis annum jamjam excefferit, nequicquam tamen grave sibi fore pollicetur, caetera quae desunt, *analysin* nempe, *questiones* & *locos communes* adjicere, modo DEUS vitam ac vires concesserit, quas Viro optimo in solatium Academiae suae totiusque Ecclesiae Evangelicae, toto pectore apprecamur.

Majoris adhuc momenti esse videntur, quae in *HOSEAM* dixit Venerandus Senex. Is enim stylo adeo conciso ardua mysteriisque referta vaticinia eloquitur, ut meras parabolas aut aenigmata narrasse videri queat, quale quid Ezechieli ab auditoribus objectum fuisse, ipsemet testis est. At multam ei lucem *Schmidium* nostrum affudisse, nemo diffitebitur, qui vel levi oculo perstrinxerit *versionem* literalem, *analysin* logicam, *annotationes* locupletissimas, *locosque communes* quamplurimos, sed paucissimis verbis enunciatos; quae universa ad singula capita reperias. Modeste ac candide dissentium suum ab interpretibus Judaeis Christianisque saepissime in-

me indicat, ac ad singulos pene versus aliqua monet, quæ tot clarissimos viros fugisse, merito mireris!

Epistolam denique priorem *Divi Iohannis* in undecim *Aphorismos*, hosque in sua membra, accurate dispertitur, nexumque ac nervum argumentorum, itemque verborum sensum tum in *analyfi* logica, tum in *annotationibus* dilucide explicat. *Locos communes* nullos addidit, brevitatibus & solius exegeseos rationem habens. Unde ei olim junxisse juvabit *Friderici Rappolti* Theologi, dum viveret, de Academia nostra, Ecclesiaque non minus ac universo orbe literario meritissimi, *Theologiam Aphoristicam Iohannis* ex eadem Epistola excerptam, in qua aliisque Viri operibus Theologicis excudendis præla nostra nunc occupatissima sunt.

Sufficere hæc poterant, ut Lectoribus commentariis illis utendi salivam moveremus. Quia vero cum celeberrimi *Pocockii* commentarium in *Hoseam* anno superiori exeunte ad Acta referremus, in nostratum gratiam compluscula recens observata speciminis causa exhibuimus, lubet nunc decem omnino e multis observationes de obscurioribus quibusdam *Hoseæ* locis ex *Schmidii* commentario excerptæ, ut exteri, quibus forsitan ejus tam cito copia futura non est, inde coniciant, quid ex ipsis Viri operibus expectare debeant.

Notat igitur ad capitis I. versum 2. uxores in V. T. aut cum pactis dotalitiis ductas esse, aut sine pactis dotalitiis. Posteriori casu non modo פרושיות pellices, sed & זנות meretrices appellatas esse. Hujus generis fuisse tum *Jephthæ* matrem *Iud. XI, 1.* tum mulierem illam *scortationum* *Hoseæ* nuptam, unde & harum natis spuriorum nomen datum fuerit. Conjugium enim tale vitio quidem caruisse morali ac theologico, non item civili.

Ejusdem capitis v. 4. *Hoseæ* primogenito imponitur nomen ירעל *Iisrael*, eo quod propediem *Deus* visitaturus esset super domum *Iehu* sanguines *Iisraelis*, h. e. homicidia & (per synecdochen) cætera *Hos. IV, 1. 2.* recensita crimina, quæ incolæ tum regis urbis *Iisrael*, tum regni a regia denominati patrarant. Visitacionem vero illam *Sallami* ministerio peractam fuisse, ex 2. *Reg. XV, 12.* liquet.

De capitis III. argumento ita sentit Noster: Agi de muliere,

quæ *amata* quondam socio, h. e. legitimo conjugii, sed *adulterio* postea contaminata, ideoque *repudiata* fuerit. Hanc certo pretio conduxisse prophetam, non ut ea unquam sibi nuberet, aut corporis copiam faceret, sed ut *solitaria sederet certo temporis spatio*; id quod mulier non fecisset, nisi tantum lucellum ex temperantia illa sua habuisset, quantum ex veteri consuetudine sperare poterat. Ea vero de causa sumptus illos factos esse ab Hosea, ut imaginem haberet, quæ & *mores & fata* decem Tribuum accurate referret. Gentem enim Israeliticam mulierem esse DEO quondam *amatam*. Adulterio dein spirituali pollutam amasse *lagenas uvarum*, h. e. lagenas vino plenas uvisque redimitas, seu, quæ iis significantur, computationes Baccho sacras. Hinc meritâ esse, ut omni cultu publico ac religione destituta *sedeat solitaria*, inde a captivitatis Assyriacæ initio usque ad Novi Testamenti tempora, quibus Israelitæ gentilibus permitti ad Jehovam iterum Davidemque Regem accessum habituri sint.

Cap. IV. in hemistichio priori quarti versus, objectionem putat a DEO proponi Prophetæ per voculam אָמֵן *veruntamen*, hoc sensu: [Redarguisti tuos.] *Veruntamen* [scias, dicturos illos esse:] *Quisquam ne contendat* [nobiscum,] & *ne arguat quisquam*. [Neve putes, non eandem omnibus mentem esse. Nam] *populus tuus est כְּמִרְיֹבֵי כֹהֵן* *sicut contendentes sacerdotis*, h. e. sicut sacerdotes contendentes, vel sicut ii, qui contendunt e sacerdotali ordine. Fortius igitur in universos porro detona, & in sacerdotes quidem v. 5. — II. in vulgus inde usque ad capitis finem.] Inter sacerdotum crimina v. 8. refertur, quod *peccatum populi comedant*, h. e. Schmidio interprete, sacris comestationibus Bacchive mysteriis intersint, & *ad iniquitatem eorum tollant animam suam*, h. e. sacris Veneris operentur, id quod clarius v. XI. effertur his omnino verbis: *scortatio & vinum & mustum occupavit cor eorum*. Unde v. 9. concluditur, sacerdotes ejusdem fursuris esse ac imam vulgi facem. Et poena v. 10. indicitur, fore ut nec *perpetuo saturentur*, nec *multam prolem procreent*, quorum alterum Bacchi, alterum Veneris sacris rite strenueque celebratis mereri sperabant.

Initium capituli VIII. h. m. *נָא אֶפְדֵּזְעִי* Noster: [O hostis! *Ad palatum tuum buccinam* [pone;] *sicut aquila* [veni] *super domum Jehovæ* vel gentem Israelis, quæ se domum Jehovæ esse gloriatur atque jactitat.]

Capitis

Capitis sequentis noni versum primum idem vertit: *Ne late-
ris, Israel, אֵל-גִּיל* (i. e. *עַל גִּיל*) *super similitudine, h. e. idolo.*
Confer Deut. IV. 15. V. 8. Exod. XX. 4: Versum *decimum tertium*
reddit: *Ephraimum, כְּאֶשֶׁר רָאִיתִי* *quando eam* [h. e. terram ejus
omnem] *contemplor לְצֹר* *USQUE ad Tyrum,* (nam eousque ter-
mini Palæstinæ protenduntur,) *tota* (sane) *plantata est in pulchro.*

Legimus C. X. v. II. *Sed Ephraim vitula, edocta, AMANS*
TRITURARE. Observat heic Schmidius ex *Jer. L. II.* vitulas tri-
turantes pingues factas, cum nemo prohiberet, ne de frumentis com-
ederent, quin potius eo potissimum sine triturationi adhiberentur,
ut tanto largius pascerentur, eoque citius ad eam corporis molem
assurgerent, quæ jugo ferendo trahendoque aratro apta esset. At
pinguedinem illam in causa fuisse, ut petulantiores jugique impa-
tientiores postea essent. Maluisse eadem ratione Ephraimum *tri-
turare,* h. e. solvi jugo, liberum vivere, conculcare alios seque inter-
ea saginare, quam *arare,* alterius jugo subdere *collum* suum *pul-
chrum, pingue,* ac refractarium. Conf. Deut. XXXII, 15. Quid
tum fecit Dominus? Non perdidit, sed castigavit. Hinc ait:
ואני עברתי *Ideo ego transivi super bonitatem colli ejus,* h. e. devasta-
vi bonitatem terræ ejus, non everti tamen, quin potius hac ratione
tantum ejus in Judam dominandi libidinem repressi. (Heic subau-
diri Schmidius cupit vocem: *ואמרתי* *Et dixi:* Sequentia vero in-
terrogative accipit:] *Num equitare* (seu dominari) *sacerem Ephra-
im* (super Judam)? *Araret Iuda? occaret ei Iacob?* Nullo modo.
Affectabit equidem Ephraim imperium in Judam, sed me invito,
2. *Par. XXIIIX, 9. 10.* frustraneoque conatu, 2. *Par. XIII, 17. 18.*
Ez. VII, 1. 4. 7.

Cap. XI. v. 4. sensum hunc esse opinatur Schmidius: *Funibus*
humanis ac amatoris traxi eos. *Et* (tamen) *fui* (non revera, sed)
eis, (seu perversa eorum opinione,) *sicut ii, qui attollerent jugum*
(quod pertingere solet a collo usque) *super maxillas eorum.* *Et*
(cum male adeo interpretentur benignitatem meam) *inclinabo* (me,
aut aures, aut misericordiam) *ad eos? Tolerabo* (eos)? Non faci-
am. Quin pœnas luent versibus sequentibus expressas.

Versu nono capitis ultimi non DEUS, nec Israelitæ, sed *Gen-
tiles in N. T. conversi* loqui & coram Israelitis confessionem edere,

Schmidio censentur: *O Ephraim! Quid mihi amplius & idolis?* (nam) *ego respondebo* (laudans canticis amoebeis) *& cantabo illum*, h. e. de eo, DEO vel Christo. (Tum) *ego ero sicut abies virens*, (&) *ex me fructus meus invenietur*, fructus, inquam, fidei & charitatis.

SELECTA HISTORIÆ ECCLESIASTICÆ capita, & in loca ejusdem insignia Dissertationes Historica, Chronologica, Critica, Dogmatica. Autore R. P. F. Natali Alexandro, Ordinis FF. Prædicatorum, in Sacra Facultate Parisiensi Doctore Theologo, & in Majori Conventu & Collegio Parisiensi ejusdem Ordinis Theologiæ Professore & Studii Regente. Seculi XV & XVI Pars Prima.

Parisiis, apud Antonium Dezallier, 1686, in 8.

NON sine applausu excepta fuisse Romæ prima historiæ ecclesiasticæ a Natali Alexandro compositi volumina, vel ex eo manifestum est, quod ipse Pontifex interprete Cardinali Cibo benedictionem Autori suam impertire non dedignatus fuerit. Verum post editionem seculi II. & 12, quæ anno post Cleri Gallicani de ecclesiastica potestate declarationem proximo 1683 contigit, apostolica illa quam vocant, benedictio cum anathematis fulmine commutata fuit, quod d. 10. Jul. A. C. 1684 universa, quæ hæcenus prodierant, Natalis Alexandri opera percussit, ut in actis nostris Cal. Jul. 1685. jam retulimus, haud obscuris indiciis augurati, cum historia seculi 13. & 14. haud mitius actum iri. Quod præsagium nos minime fefellit. Etsi autem hæc clementissimi Patris inclementia nihil sibi tristius accidere potuisset querulerur, edito tamen 15 & 16 seculo tertii fulminis periculum subire, quam opus inchoatum non perficere maluit.

Auspicatur historiam seculi 15 & 16, quatuor voluminibus comprehensam, more in anterioribus seculis observato, a *Romanis Pontificibus*, quorum aliquos libidine, perfidia aliisque flagitiis infectos, neque paucos potestatis suæ orbitam transgressos fuisse non dissimulat. Mandata quæ Nuncio suo ad conventum Noribergensem

genslem ablegato Francisco Cheregato dedit *Adrianus VI*, ob reformanda Curia Romana studium maximopere commendat, & Palavicini iudicium, qui Adrianum optimum sacerdotem, sed Pontificem revera mediocre dixerat, praeunte Johanne Launojo iniquitatis arguit, cum nihil Adriano defuerit, quam secularis illa politica, dissimulandi & fallendi artifex, & ambitio studiumque dominationem promovendi ultra fines canonibus totius mundi reverentia consecratis praescriptos, quae Pontificem non mediocre, sed pessimum fecissent. Non minus in *Paulo III* emendanda Romanae curiae & instauranda disciplinae ecclesiasticae studium approbat, nec temperare sibi potest, quin consilium quatuor Cardinalium & quinque Praesulum, quibus tanti momenti propositum Pontifex commiserat, integrum describat. Verba *Marcelli II*, qui manu mensam percutiens se non videre dixit, quomodo, qui locum hunc altissimum tenent, salvari possint, tanquam ἀξιωματικὸς ἐσθὲ majusculis literis exprimi curavit. In *Pauli IV* vita id imprimis observatu dignum occurrit, quod se aliosque Pontifices variis erroribus obnoxios agnovit; quod ex *Johannis Hayae Parisiensis Theologi* narratione, & *Michaelis Castelnavi Malvissieri Commentariis* A. C. 1659 Lutetiae editis prolixius refertur.

Pontifices Romanos excipiunt *haeretici*, agmen ducentibus *Iob. Hussi* ejusque asseclis *Hieronymo Pragensi*, *Jacobello Misnensi* & *Petro Dresdensi* (e quibus Petrum Dresdensem primum communionis sub utraque apud Bohemos inventorem, Jacobellum autem primum ejus articuli publicum praekonem fuisse pronunciat,) & caeteris Hussitis, quorum dogmata, gesta & fata e variis historiarum monumentis recensentur. Et in doctrina quidem Johannem Hussum & Hussitas Calixtinis circa articulos de transsubstantiatione, purgatorio, numero & efficacia sacramentorum, confessione sacramentali, oratione pro defunctis, intercessione & invocatione sanctorum, & veneratione imaginum cum Romana ecclesia confensisse, ex ipsis Hussi scriptis aliisque argumentis probare contendit, & Aeneam Sylvium perperam toti sectae tribuisse censet, quae Thaboritarum propria fuerunt. De Hieronymo Pragensi idem fert iudicium. Utrumque in extremo supplicio magna pietatis & constantiae signa edidisse diffiteri non potest, at vaticinia, quae ab utro-

que edita feruntur, ob Æneæ Sylvii, Poggii aliorumq; ejus ævi Scriptorum silentium falsi arguere laborat.

Huffitis subjiciuntur *Gulielmus de Hildernisfen* & *Ægidius Canroris* Autores sectæ *Hominum Intelligentiæ*; *Picardus* cum suis *Adamitis* a *Zisca* quidem Thaboritarum duce gladio deletis, sed postea decimo sexto seculo ab *Adamo Pastoris* resuscitatis; *Iohannes Parvus*, de cujus propositionibus tyrannicidium approbantibus quid in Gallia, & in curia Romana, & in Constantiensi concilio actum fuerit, fuisse exponitur; *Matthæus Grabon*, cujus errores, una cum Petri de Alliaco & Johannis Gersonii censuris & ipsius Grabonî revocatione & abjuratione, inter Gersonii opera habentur; *Augustinus de Roma* ex actis Basiliensis concilii non ignotus, *Religiosi* quidam ex *mendicantium sodalitiis*, quorum errores ex Augustini Patricii historia Basileensis & Florentini concilii adducuntur; *Petrus Oxoniensis*, cujus librum una cum cathedra igni traditum ex Bannis in Thomam commentario traditur; *Fossarii* qui in fossis & speluncis promiscuas libidines exercuisse, & haustu grandis muscæ spiritû erroris recepisse perhibentur, & *Hermannus Ruisvich* ob blasphemam suam deliria in Belgio combustus.

Ab his ad *Lutherum* nostrum Alexander transit, in cujus vita & doctrina enarranda calumniarum cramben a Cochlæo aliisque infensissimis Lutherani nominis hostibus toties coctam & recoctam, non sine lectorum fastidio apponit. Quo spectat, quod prima statim sectione *Lutherum* nomen familiæ suæ *Luder* ob inhonestam significationem mutasse, cum dæmone commercia habuisse, & *Catharinam de Bore* jam gravidam incesto matrimonio sibi copulasse scribit. E scriptis Lutheri ante annû 1521 editis errores, quos putat, ultra centum & viginti excerpit, reliqua ab anno 1521 edita summatim perstringit, & quid in quoque desideret, breviter enarrat. Postea agit quoque de *Carolo stadio*, *Zwvinglio*, *Oecolampadio*, *Melanchthone*, *Buce-ro*, *Schvvenckfeldio*, *Agricola*, *Osiandro*, *Brentio*, *Flacio* & *Stancaro*, cum eorum nomina, ut ait, in *Lutheranæ hæreseos* historia frequenter occurrant. In historia *Augustanæ confessionis*, *Formulæ concordia* variorumque colloquiorum & conventuum *Lutheranæ religionis* causa habitorum, plerumque, testes partium præjudicio corruptos sequitur. *Interimistas* *Lutheranos* cum *Hosio* & *Lindano*

dano triplices fuisse scribit, Cæsareos, Lipsicos & Francicos, quorum inter se differentiam breviter exponit. In indiculo scriptorum, qui Lutherana, quam putat, hæresin impugnarunt, extremum locum occupat *Anna Binsia*, virgo & ludi magistra Antverpiensis, quam rymho teutonico pererudito sedecim libros carminum adversus Lutheranos primum exsurgentes publicasse scribit.

A Lutheranis ad *Anabaptistas*, & ab his ad *Calvinianos* progreditur, quibus diutius immoratur. E plurimis, quæ in medium affert, paucula notasse sufficiat. Inter tres novæ sectæ quasi apostolos a Calvino selectos fuit *Bonus Homo*, qui cum primum in *ministraria* seu publico Jurisconsultorum auditorio apud Pictavienses Juris institutiones prælegerit, indeque a Calvino non alio quam ministri nomine appellatus fuerit, inde factum esse ex aliorum sententia Autor noster refert, ut Calviniani prædicantes *Ministri* dici cœperint & etiamnum dicantur. *Hugonotarum* appellationem ab Helvetiis derivat, se invicem *Eydgenossen* seu fœderatos nuncupantibus, quam vocem a Gallis male pronunciatam in vulgatum illud *Calvinianæ sectæ cognomen* abiisse suspicatur. In *Calvini* vita ex Papyrio Massono Genevensium dicterium adducit, profitentium, se malle apud inferos cum Beza esse, qui festivis jocos eos in mediis flammis exhilarare posset, quam cum moroso & austero Calvino apud superos. Eundem Calvinum olim ob nefarium crimen candentis ferri stigmatem inustum ex Bolseci fide narrat, cum quo *Beza* quoque, quem Calvinus in Caliphatu Genevensi successorem nominat, pæderastiam & juveniles amores exprobrat. Errores Calvinus ad 52. capita reducit. *Sectas Calvinianorum* imprimis 4 esse scribit, primam eorum, qui Calvinum ad amissum sequuntur, quales esse dicit Reformatos in Gallia & Palatinatu, plerosque Belgas & Helvetios & in Anglia *Puritinos*, ad quos *Independentes* & *Presbyterianos* proxime accedere observat; alteram *Anglo-Calvinianorum* a Puritanis cæterisque Reformatis cum in disciplina, tum in dogmatibus nonnullis dissentientium; tertiam *Piscatorianorum*, quibus quinque peculiare errores attribuit, & quartam *Arminianorum*. Hinc de colloquiis & synodis in causa Calvinianæ hæreseos habitis agit, & præcipuos scriptores pontificios, qui Calvinianos impugnarunt, nominat.

Inter *Antitrinitarios*, qui proxime sequuntur, primum locum *Michael Servetus*, medium *Valentinus Gentilis*, *Blandrata* & alii, extremum uterque *Socinus* occupat. Valde autem veremur, ne ipsum quoque Alexandrum nostrum Romana Curia in hæreticorum numero habitura sit, cum *Iohannem Tanquerellum* & *Florentium Iacobum* eam ob causam hæreticis accenseat, quod Romano Pontifici supremam rerum omnium spiritualium pariter & temporalium potestatem attribuere non dubitaverint. Singulares *Michaelis Baji* opiniones in Tridentino concilio dissimulatas animadvertit, cum prudentia postulaverit, externi belli tempore domesticos in pace continere. Postea 79 Baji propositiones a Pio V & Gregorio XIII damnatas, & novas lites de sensu istius diplomatis in Lovaniensi academia exortas recitat. Tandem ad *Gulielmum* quoque *Postellum* accedit, quem etsi a delirio fæminei sexus per Johannam virginem Venetam reparandi absolvat, ejusque librum de orbis concordia commendat, diffiteri tamen non potest, quin multa deliriis & erroribus passim inspersa scripserit, nimirum de trinitate mundi, corporis & animarum, de Christo intoxicato, de matrice mundi, de salvandis universis omnis generis hominum sectis, de clave absconditorum a seculo, quæ nec apostoli nec ipsa ecclesia portare potuisset, de mysteriis sibi per Angelum Raziël revelatis, de nativitate mediatoris futura & alia, ob quæ a Theologis Parisiensibus reprehensum & a Magistratu increpitum, & tandem in monasterium S. Martini a Campis secedere jussum, abdicatis erroribus per annos aliquot pie vixisse, & pene centenarium obiisse scribit. Mutuatus hæc, ut videtur, e Spondani annalibus ecclesiasticis, quibus Auctorem frequenter usum collato utriusque opere nemo dubitabit. Historia hæresium absoluta *scriptorum ecclesiasticorum*, quos vocat, aliorumque Auctorum Pontificiorum ætatem, præcipua scripta & nonnunquam gesta hoc ordine indicat, ut a biblicis interpretibus ad Theologos polemicos, asceticos & morales progressus in Jureconsultis & Historicis desinat, quibus in fine decimi quinti seculi etiam duo philosophi Johannes Picus Mirandulanus & Marsilius Ficinus adjunguntur. De plerisque agit brevissime. Libri de imitatione Christi, num *Thomam a Campis* auctorem habeant, quod Canonici Regulares S. Augustini asserunt, an *Iohannem Gersen*, cui

Monachi Benedictini opus illud vindicare satagunt, pronunciare non audent, eum utrique parti gravissima argumenta non deesse censent. *Hieronymum Savonarolam* ob declamationes in luxum & licentiam Cleri præsertim Romani, & quod in ecclesia a planta pedis usque ad verticem nihil sani esse, & abominationem desolationis in loco sancto stare prædicasset, ab Alexandro VI injusto anathemate confixum, eoque agente tandem a Florentino Magistratu damnatum, patibulo suspensum & combustum memorat. Pleraque, quæ in *Santis Pagnini* bibliis Romanis censoribus displicent, Genevensium interpolatorum nequitia adscribenda esse cum Raynaudo & Miræo suspicatur. Haud minus *Francisci Vatabri* versionem ab hæreticis in Gallia fœde interpolatam, sed postea a Salmanticensibus & Complutensibus Theologis emaculatam asserit, & quantum Parisiensi bibliorum sub nomine suo vulgatorum editione offensus fuerit, ex Genebrardi præfatione in Origenem enarrat. In *Iohannis Feri* opera multos errores hæreticorum dolo irrepsisse, gratis dicit. *Thomæ Cajetani* tractatum de potestate Papæ & concilii ab Academia Parisiensi & ecclesia Gallicana non probatum refert, & quam infeliciter novam Veteris Testamenti versionem Hebrææ linguæ rudis tenuerit, recenset, approbans Melchioris Cani iudicium, qui Cajetanum novis quibusdam Scripturæ expositionibus aliorum, quæ dixerat, auctoritatem elevasse aut imminuisse scribit. Neque tamen in hæreticorum numero ponendum censet, quod ab Alphonso a Castro & Prateolo inconsiderate factum arguit. Inter *Ambrosii Catharini* opiniones immerito a quibusdam vellicari iudicat sententiam de externa ministri intentione ad efficaciam Sacramenti sufficiente, cum eandem sententiam, quam pendente concilio asseruit, ante concilium Tridentinum Magister sententiarum, Paludanus, Angelus de Clavasio & alii, item post concilium Alphonsus Salmeron cum pluribus aliis defenderint, & ex concilio Rothomagensi & Aquensi, quæ 1581 & 1585 celebrata sunt, eam opinionem concilii Tridentini decretis non adversari constet, cum in istis conciliis prohibitum fuerit, ne baptizati a Calvinistis iterum sub conditione baptizarentur, qui mos in plerisque Neustriæ & Provinciæ locis inoleverat, quia nonnulli dubitabant de valore baptismi ab huiusmodi hæreticis collati, quod non haberent intentione-

entionem baptizandi in remissionem peccatorum. Hæc ex primo 15 & 16 sæculi volumine notare placuit. Reliqua proximis mensibus reservamus.

**DE NECESSARIA SECESSIONE NO-
stra ab Ecclesia Romana, & impossibili cum ea Syn-
cretismo disputationes, auctore Francisco Turretino, in Eccle-
sia & Academia Genevensi Pastore & SS. Theolog. Professore.**
*Accessit ejusdem disputationum Miscellanearum decas. E-
ditio altera, aucta & recognita.*

Genevæ, apud Samuelem de Tournes, 1687, in 4.

Aliquot jam elapsi sunt anni, cum disputationes de necessaria secessione Reformatorum ab Ecclesia Romana, & impossibili cū ea syncretismo publici juris fecit celeberrimus Autor, quæ postquā non sine insigni applausu exceptæ, & brevi omnia exemplaria distracta fuere, de illis denuo sub prælum mittendis cogitare coepit, ut eorum desiderio fieret satis, qui istas avidè requirebant. Ut autem eo cultiores prodirent, secundis curis illas non parum auxit, & iis additamentis locupletavit, quæ novitias adversariorum exceptiones & objectiones discutere, & veritatem sententiæ fortius asserere possunt. Ex ogdoade harum disputationum *prima* in formando statu controversiæ primum occupatur, eundemque, præmissis variis distinctionibus, ad hocce redigi terminos ostendit: *An licitum fuerit & necessarium Patribus Reformatorum superiori sæculo segregare se secessione non politica & civili, quoad charitatem & ejus officia, sed sacra & ecclesiastica, quoad fidem ejusque professionem, non latente tantum & negativa, sed patente & positiva ab Ecclesia Romana, non qua Ecclesia simpliciter, vel qua Ecclesia Romana veteri & pura, sed qua Ecclesia Romana novitia, corrupta & impura, id est qua Papali & hæretica, quæ & ipsa secessionem primo fecit a Christo? Quæstione sic rite constituta ad ejus affirmationem propugnandam sese accingit, & cum ante observasset, tres primarias causas secessionis justæ ab Ecclesia quadam esse posse, scilicet hæresin in doctrina, idololatriam in cultu, tyrannidem in regimine, quoniam hæresis funda-*

fundamentum fidei evertit, idololatria puritatem cultus penitus corrumpit, & tyrannis verum Christi regnum destruit; capitales & fundamentales errores obtinere in Papatu, ut impossibile sit eos fovere & profiteri sine præsentissimo salutis discrimine, demonstrare aggreditur. In sequentibus *tribus disputationibus*, quæ de *Idololatria Romana* inscribuntur, Pontificiorum Ecclesiam idololatriæ ream duplici nomine peragit, tum respectu objecti, quia sanctis defunctis, Angelis, Pontifici, Sacramento Eucharistiæ, cruci & reliquiis religiosum cultum exhibeat: tum respectu modi, quia verum Deum sub imaginibus, in quibus ille semet coli noluerit, veneretur. In *disp. V.* tyrannidem durissimam & intolerandam in Papatu vigere probat, desumpto potissimo argumento a primatu Papæ, e quo tria præ cæteris pontificiæ tyrannidis capita exsurgant, nempe, quod in Imperatores & Reges potestatem sibi arroget; quod in animas & conscientias sibi jus competere credat; quod in corpora & facultates hominum sibi omnia licere putet. In *disp. VI.* occasione oraculi, quod *Apoc. XVIII. 4.* habetur, de *Babylone* agit, & ex illo quartum argumentum ad evincendam secessionis ab Ecclesia Romana necessitatem depromit. In cujus loci illustratione ostendit, per Babylonem nihil aliud, quam Romam Pontificiam intelligi: populum Dei, cui egressus ille injungitur, non ita dici ratione creationis, sed redemptionis; non respectu providentiæ, sed prædestinationis: secessionem ipsam corde pariter, atque ore & corpore instituendam: non statim nata ecclesia oraculum hoc locum habere debuisse, sed demum post revelatam Babylonem, neque statim initio tyrannidis Babylonice, sed postquam hæc diu durasset & casui proxima esset: egrediendum esse e Babylone, ad vitandam participationem peccatorum ejus atque pœnarum. *Disp. VII.* de *Antichristo* tractat, notasque ejus in sacro codice obvias, ad tres præcipuas, scilicet locum seu sedem, tempus, ac personæ qualitates & actiones revocari posse statuit, easque in Pontificem Romanum quadrare, non solum demonstrare, sed & contra exceptiones Pontificiorum vindicare nititur. In *Disp. IIX.* argumenta, quibus Pontificii contra secessionem & pro syncretismo decertant, solvere aggreditur, eaque in duas classes dispescit, expendens primo illa, quibus secessionem Reformatorem injustam

& temerariam, atque adeo vere schismaticam fuisse, probare contendunt: secundo excutiens alia, quæ syncretismum ut justam & possibilem commendant.

His octo recensitis disputationibus Exercitationum Miscellanearum decas subjicitur, in quarum *prima* de *Libro Vitæ* tria enucleanda sibi sumit: (1) quid per Librum vitæ intelligatur, & quo sensu Deo tribuatur? (2) an quisquam ex eo deleri possit? (3) an & unde constare possit, nos in hoc libro esse scriptos? In *II & III* de *Autoritate Scripturæ Sacræ* contra Pontificios disserit, ubi ante omnia operosus est, ut status controversiæ rite formetur, quem rejectis variis, quæ ab illo abluunt, eo redire ostendit: unde, siue propter quid, si quove argumento præcipuo Spiritus Sanctus utatur, ad nobis probandam Scripturæ autoritatem, an testimonio Ecclesiæ, an vero ipsius Scripturæ, seu argumentis & criteriis ipsi insitis? Dein posterius in hac quæstione confirmandum suscipit, ac in sententiæ suæ probatione progreditur (1) *κατ' ἀρχήν* ostendendo autoritatem Scripturæ non pendere ab Ecclesia. (2) *κατὰ θεόν* evincendo, totam fundari in Scriptura ipsa. Quibus probationibus objectiones Pontificiorum passim annectit, easdemque solide resolvit. In *Disp. IV*, quæ de *Bonorum Operum Necessitate* est conscripta, phrasin illam, *bona opera sunt necessaria ad salutem*, retineri posse modo rite explicetur, nempe de necessitate præsentis non efficientiæ, mediæ non meriti, connexionis non causalitatis, non tantum adstruit, sed & ipse bona opera ad salutem tum necessitate præcepti, tum necessitate mediæ necessaria esse, defendere satagit. Deinde Antinomorum, qui B. O. necessitatem impugnant, argumenta resolvit, atque Pontificiis accusantibus Reformatos, quod una manu dent, altera auferre, eas nempe theses fovendo quæ necessitatem B. O. elevent ac evertant, respondet, & sigillatim Autorem *Tractatus Gallici*, qui novissime *Parisius* in 4. sub titulo: *Subversio doctrinæ moralis ab erroribus Calvinistarum circa justificationem*, in lucem est emissus, refellendum sibi sumit. In *Disp. V. Trium Cælestium Testamentum* naturam, operationem & unitatem, ex *I. Joh. V, 7*, asserta prius hujus loci autoritate canonica explicat, & sub finem ex eodem oraculo varia ad mysterii Trinitatis confirmationem fluere argumenta declarat. In *Disp. VI.* eadem methodo de *tribus Testibus Terre-*
stribus

*stribus, Spiritu, Aqua & Sanguine ex I. Ioh. V, 8. agit, & eosdem tum quoad naturam, tum quoad officium, tum quoad unitatem perlufrat; sub finem autem quibusdam scrupulis, qui ex dictis oriri poterant, satisfacere studet: nempe cur Johannes præmittat aquam sanguini, si per aquam regeneratio, per sanguinem justificatio sit intelligenda, cum certum sit, justificationem præcedere sanctificationem? an ex eo, quod per sanguinem Sacra Cœna intelligatur, sequatur præsentia realis & substantialis sanguinis Christi in Cœna, ut inferunt nonnulli ex Lutheranis? an quia Spiritus dicitur testari in nobis, faveat hoc Euthusiastarum delirio, qui spiritum privatum jactant & arcanas ejus revelationes? *Disp. VII est de Baptismo nubis & maris ex I. Cor. X, 1. 2. in cujus enucleatione sistit* (1) *miraculum ipsum historice & in littera, e cap. XIII & XIV Exod. motis aliquot quæstionibus: an columna nubis & ignis una eademque fuerit, an diversæ? cur Deus columnam illam in populo Israelitico erexit? an recta Israelitæ transierint per mare rubrum, ex littore Ægypti usque in littus Arabicum illi oppositum, an vero via semicirculari in medio mari facta, ex Ægypti littore profecti in idem littus reversi fuerint? cur Deus, qui poterat Israelitas longe breviori via in Canaan per terram Philistæorum deducere, in qua nec montes superandi, nec mare transeundum erat, voluerit eos per viam deserti circumducere, longe asperiores & laboriosiores, in qua hærendum illis fuit per quadraginta annos. (2) *Mysterium sub historia & littera latens; ubi ostendit, Baptismum veterum in nube & mari sacramentum fuisse non Baptismi nostri, sed rei per Baptismum significatæ, & adducit analogiam, quæ Baptismo in nube & mari cum Baptismo nostro intercedit. In *Disp. IIX de Manna, ex I. Cor. X, 3. eandem, quam in antecedente, observat methodum, considerans illius, 1. historiam, ex cap. XVI Exod. cujus occasione quærit: cur Deus hac ratione prospicere voluerit populi necessitati? cur cibus iste Man dictus sit? an istud Manna fuerit naturale, an vero miraculosum? (2) *mysterium, quod panis ille cœlo delapsus Christum verum panem vitæ adumbrarit, hujusque symbolum, tum quoad originem & causam, tum quoad naturam & proprietatem, tum quoad usum & effecta fuerit. Sub finem dissertationis tria posita, quorum primum pro manducatione*****

spirituali Christi adversus oralem & carnalem comestionem: alterum de identitate fœderis gratiæ, tam in V. quam in N. Testamento: tertium de cognitione Christi sub V. T. e textu eruere conatur. IX Dissertatio de Petra Christo ex I. Cor. X, 4. itidem proponit. *historia enarrationem* ex Exod. XVII, & Num. XX. per quæstiones aliquot: quia bis mentio occurrit petre percussæ a Mose, in locis allegatis, quærit, an eadem sit historia, an duæ? quænam fuerit petra illa, ex qua biberunt, & quare spiritualis dicatur, item cur vocetur sequens? quodnam Mosis & Aaronis peccatum, propter quod exclusi sunt ab ingressu Canaan juxta Num. XX, 12? (2) *mysterii sub historia latentis expositionem*, ubi expendit primo vim locutionis ac propositionem illam, *Petra erat Christus*, exponit per hanc, *Petra significabat Christum*, sive, *Petra erat signum Christi*, eaque occasione ostendere cupit eundem sensum, scilicet metaphoricum esse verborum sacramentalium vexatissimorum: *hoc est corpus meum*, cum propositiones istæ sibi sint quam simillimæ; ac ad pleniorum istius, ut ipse quidem sibi persuasum habet, veritatis illustrationem, adducit regulas varias, ex quibus sensus literalis a metaphorico, & metaphoricus a literali possit discerni: deinde collationem inter Christum & petram instituit, ac in quibus intercedat similitudo, declarat. In *Disp. X. de Serpente Aneo*, methodum in tribus antecedentibus exercitationibus observatam denuo tuetur, & præmissis aliquot quæstionibus, quæ ad illustrationem ipsius historiæ a Mose Num. XXI. descriptæ faciunt, mysterium sub ea latens reteggit. Quærit autem an serpentes, quos Deus ad plectendum populum Israeliticum misit, naturales fuerint, an miraculosi? cur Deus hanc pœnam in ipsos immiserit? cur Moses serpentem æneum fecerit, cum materia a Deo non fuerit expressa, nec ei significata? Deinde quædam quæ ad evectionem & intuitum hujus serpentis spectant, adducit, atque sine ratione Pontificios ex isto serpente argumentum pro cultu imaginum petere demonstrat. Tandem sub serpente æneo Christum, ipso teste *Iob. III, 14. 15.* adumbratum fuisse, adducta Christi cum serpente isto convenientia pariter & disconvenientia, exponit.

HUGONIS GROTII DISSERTATIO DE

Cœna administratione, ubi Pastores non sunt; item, an semper communicandum per symbola? cum diversorum, Dion. Petavii, Cloppenburgii & Henr.

Dodwelli RESPONSIONIBUS.

Londini, impensis B. Tooke, 1685, in 8.

Fasciculus hic est quatuor Dissertationum a quatuor doctissimis viris, Grotio, Petavio, Cloppenburgio, Dodvvello adornatarum, quibus præfixa præfatio ab eodem Dodvvello procul dubio est concinnata. In hac momentum & historia illius controversiæ proponitur, quam primus a. 1628 moverit Rigaltius, opponente se tam acriter Albaspinæo, ut res Romam fuerit deferenda, ibique scriptis ab utroque epistolis apud Pontificem agitanda, donec mors Albaspinæi a. 1630 finem liti imposuerit. Postea Rigaltii causam suscepisse Grotium eo tempore, quo pacem ecclesiasticam meditabatur, cujus *Dissertatio* a. 1638 edita primum hoc in volumine locum occupat, quanquam addita habeat nonnulla, quæ ipse pro suis agnoscere non potuerit, & quæ vere sua essent, cum a Riveto impugnarentur, defendere noluerit. Grotio tamen subscripsisse Episcopium, respondisse Petavium a. 1639 singulari *Dissertatione*, quam a. 1640 sub Walonis Messalini nomine adgressus sit Claudius Salmasius. Dehinc Grotio sese opposuisse ex Reformatis Rivetum & Cloppenburgium, ex Pontificiis autem Georgium Ambianum in suis ad Tertullianum Annotationibus.

Hugo Grotius in *Dissertatione* sua, post descripta Tertulliani verba ex opere de Exhortatione castitatis, quæ occasionem dederunt controversiæ, Rigaltii explicationem affert, qui dixerat, Tertullianum hoc velle, si Christianus cum familia sua in navi sit, & feratur in ea loca, in quibus nulli sint Christiani, nullus confessus ordinis, id est, *πρεσβυτέρου*, ipsum posse & offerre Deo, nempe symbola dominicæ passionis, cum solenni gratiarum actione, & tingere, id est baptizare, & sacerdotem esse sibi, quia in illis etiam paucis sit ecclesia &c. Ex adverso Albaspinæus, ut privilegium presbyteratus tueretur, quovis potius modo vocem *offerre* sumi volebat,

quam de eo, quod Paulus Apostolus dixit *εὐλογεῖν & εὐχαριστεῖν*, pro quo vulgus nunc dicit consecrare. Grotius ad defendendum Rigaltium adserit, verbum *offerre* hoc sensu solere sumi apud Tertullianum & Cyprianum, nec alio gaudere significato, ubi conjungitur cum tingere, id est, baptizare; idque non apud ecclesiasticos tantum scriptores, verum etiam in legibus. Tum vero vim totam argumenti, quo utitur Tertullianus, in eo consistere, ut dicat nihil esse tam magnificum, quod a presbytero fiat, ad quod non & laicus admitti debeat, ubi presbyterium non est. Id ut ostendat, profert quæ extra talem necessitatem laici non usurpabant, sed relinquebant solis presbyteris, ut baptizare & solennibus uti verbis, per quæ fit Eucharistia. Addit Grotius similem locum alium Tertulliani ex libro de Corona militis, contenditque, hanc tempore Tertulliani communem apud Christianos opinionem moremque fuisse; & feriori ætate Frumentium laicum ad Æthiopas venientem, his quos ad Christum converterat, & paucis qui cum ipso erant, auctore fuisse, ut convenirent & sacra celebrarent; neminem autem ibi tunc episcopum vel presbyterum fuisse. Imo etiam fœminas, ubi non modo presbyterorum, sed & virorum copia esset nulla, communi hoc jure usas credidisse Martyrologii scriptorem, quando Petronellam, Petri apostoli filiam, dominicæ oblationis mysteria celebrasse dixit. Posthæc contra Albaspinæum probare nititur Grotius, non tantum presbyteris, sed etiam diaconis licuisse Eucharistiam consecrare, ex Concilio Laodicensi & Ancyrano, tum ex consuetudine Christianorum sancti Thomæ, quos institutorum veterum retinentissimos vocat, atque ex Synodo Arelatensi prima. Quibus peractis, ex feriori ævo exempla conquirat de laicorum, ubi presbyteri non aderant, eucharistia inter se communione, Synodi nempe Trullanæ, quæ Can. 58 tantum laicis id interdicit, presente diacono aut presbytero; senis laici anachoretæ, Bertrandi Guesclini, Agmonis filiorum, & aliorum, quorum mentio fit in antiquioribus fabulis, quas Romanas vocant. Subjungit denique Erasmi suffragium, & difficilem Tertulliani locum ex libro de velandis virginibus ita interpretatur, ut prohibeantur ibi mulieres tingere & offerre, ubi sacerdotes aut saltem viri præsto sunt; id verò iis permittatur, ubi virorum quoque Christianorum nulla est copia.

Altera pars Dissertationis Grotianæ, *An semper communicandum per symbola?* ex facto Chrysoſtomi & διαγενομένων nata est, quorum ille in schismate Antiocheno per triennium, hi manente post Synodum Chalcedonenſem gravi per Ægyptum Orientemque diſſidio, cum neutra litigantium parte communicarunt. Grotius primum quærit, an institutio Chriſti de cœna præceptum, præſertim univerſale, ac ſine conditione, contineat? Quam in rem obſervat, institutionis ejus occasionem ex more ſumtam Ebræorum, non minus ac baptiſmi & manuum impositionis. Hinc poſtquam conſuetudinem Ebræorum feſtis diebus, quos bonos vocant, in cœna adhiberi ſolitam explicafſet, arbitratur, illud Chriſti, τὸ ποιῆτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, non eſſe definitum imperium, ſed intelligendum hoc, ὅταν ποιῆτε, quoties feſtas cœnas habetis & more ſolito iſto poſtcoenio eas clauditis. Proprie ergo Ebræos, quibus mos erat celebrandi talia poſtcoenia, Chriſtus excitatos voluit, ut ad beneficiorum aliorum gratam commemorationem & ſux mortis memoriam adjungerent. Porro exiſtimat, Paulum etiam ad gentes hunc ritum perduxiſſe, occasione alterius moris apud eas uſitati, ut quoties quis ſacrificafſet, extorum pars ei redderetur, ad quam vocabat convivas. Hinc agapas Chriſtianorum ortas, & Euchariftiæ ſacramentum tempore victus ſumendi conſuetudinem. Ad dit, nec Paulum præceptum uſquam vocare, ſed inſtitutum; nec quosvis invitare, ſed eos qui bene ſe exploraverint &c. His præſuppoſitis ſubſumit Grotius: jam vero eſt ea que fuit ſemper, etiam ſub lege illa rigida Moſis, ſymbolorum natura, ut facile ex cauſſa probabili omitti ſeferant. Quod poſtquam exemplis aliquot veteris teſtamenti probaſſet, ſubjicit tres cauſſas juſtiſſimas, uti ait, intermittendæ communionis ſymbolicæ, quarum prima eſt, ſi qui præpoſiti ſunt eccleſiis, aut expreſſe aut tacite profeſſiones exigant quarundam aſſertionum, quibus alterius conſcientia non adſentit. Secunda: ſi communio ſymbolica non modo uſum, ad quem nata eſt, non habet, ſovendæ ac teſtandæ communionis cum omnibus pie Chriſtianis, verum inſuper tendat ad teſtandam partis duntaxat alijus foederationem, rejectionemque aliorum non minus pie ac Chriſtiane viventium, & ad ſalutem neceſſaria, quæ non ita ſint multa, credentium. Tertia: quod interdum abſtinens aliquis, a

partium

partium, communionem, liberius solutiusque exercere potest Christianæ dilectionis officia adversus dissidentes. Tandem respondet ad objectionem ex Joan. VI, 53. eumque locum de symbolica manducatione non esse interpretandum monstrat, idque non minus inconveniens esse ac eorum sententiam, qui conspicui baptismi necessitatem probare conentur ex loco Joannis altero (cap. III.) ubi de nova genitura agitur.

Accedamus nunc ad oppositam Dionysii Petavii *Diatribam de potestate consecrandi & sacrificandi sacerdotibus a Deo concessa: deque communionem usurpanda.* Cujus cap. I. formatur status quæstionis; utrum quoties offerre apud veteres illos, quos Grotius adduxerat, legitur, actionem eam significet, quæ consecratio dicitur? Petavius negativam amplectitur, variisque rationibus & veterum testimoniis vult persuadere, causatus, duplicem esse actionem in novæ legis sacrificio, alteram oblationem sive προσφορὰν, alteram consecrationem. Illam laicis concedit, hanc denegat. Hinc cap. II. objectum Tertulliani locum exponit ex more veterum, qui panem consecratum vel statim absumebant, vel domum deferebant. Cum igitur Christiani persecutionis metu in cryptis ac latebris delitescerent, putat interdum usu venisse, ut Christi corpus secum eo portarent, ac si nullus esset sacerdos, delectus aliquis e laicorum numero, illud ipsum offerret Deo, certis ad id precibus adhibitis, quas in synaxibus audire consueverant, atque in omnes distribueret. Ideoque definit, Tertullianum non prorsus omni sacerdotali potestate ac functione laicos instruxisse, neque credidisse, posse illos consecrare, sed offerre tantum: quod quia soli fere, ac publice, & ordinario usu sacerdotes faciebant; ideo laicos, qui idem interdum & in necessitate agerent, sacerdotem eum dixisse, non præcisa & exacta ratione, sed similitudine quadam, & declamatoria hyperbole. Posthæc ad evertenda Grotii argumenta sese convertit, & ad primum ex verbis Christi, *hoc facite &c.* ad omnes fideles, etiam laicos, pertinentibus, desumptum respondet, ea non eodem modo de laicis & sacerdotibus accipienda. Ex altero Tertulliani loco de Corona militis, negat sequi, quod vult Grotius, sed hoc solum; ejus, quod confuse ac minus expresse Christus mandaverat, Traditionem interpretum fuisse, quæ nos docuit, neminem consecrare

erare posse Christi corpus, nisi sacerdotes; vel Tertullianum non de consecratione loqui, sed de sumptione. Cap. III reliquas Grotii rationes excussurus, in Frumentii historia eum saepe lapsum esse vult, & negotiatores, Frumentii comites, aliquos secum presbyteros advexisse contendit. Tum neque foeminas, neque inferiores sacerdote clericos unquam consecrasset sustinet, & canonem Nicænum, Laodicenum, aliosque a Grotio objectos diluit. Cap. IV & V alteram Grotianæ disputationis partem examinat, ita ut priori non licere cuiquam ab Ecclesiæ Catholicæ seu Romanæ communione discedere dicitur, quæ neminem latere possit, suisque notis facile cognoscatur; causas autem intermittendæ communionis a Grotio allegatas nullas esse convincat: posteriori autem locum Joan. VI 53, de orali manducatione accipiens adversus Grotium urgeat, & ex altero Joan. III 5, tantum baptismi necessitatem pro communi Pontificiorum hypothese colligat, ut sine eo parvuli in æternum pereant.

Joannes Cloppenburgius in *Disputatione selecta* alteram Diatribæ Grotianæ partem adgressus, concedit quidem num. 4, Christum nullos ritus novos imperasse, qui inauditi vel inusitati essent Judæis: indoctum tamen vel impium censet, absque novorum externorum rituum institutione nolle agnoscere novam in ritibus antiquis novi sacramenti & sigilli divinam institutionem, & cum institutione conjunctum mandatum & præceptum de sacramenti & sigilli usu. Hinc num. 6. Socinianorū sententiam de baptismo Grotium sequi notat, aliisque ejus erroribus de baptismo Joannis & Christi refutatis, ad Cœnam Dominicā pergit, & num. 12 seqq. hypothesein Grotii de postcœniis Judaicis & ethnicorum extis refellit. Denique num. 20 usque ad finem, præcipue Grotii opinioni evertendæ observat, nunquam absque sacramentis visibilibus seu sigillis annexis, institutam fuisse & impetratam a Deo religionem, in quacunque vel fœderis operum, vel fœderis gratiæ veteri aut nova visibili oeconomia; idque prolatis exemplis demonstrare nititur.

Henricus Dodwellus in *Dissertatione de jure Laicorum Sacerdotali*, Cap. I propositis adversariorum ex loco Tertulliani argumentis concedit, non de sacerdotio aliquo improprie sic dicto intelligendum esse Tertullianum, sed de externo Ecclesiæ sacerdo-

tio; tinctionemque & oblationem esse sacerdotii proprie hęc
 dicti officia sacerdotalia. Hinc & Albaspinæi, & Petavii, & alte-
 rius anonymi interpretationes rejicit, & ostendit, quæ ratione sa-
 cerdotes Novi Testamenti *Mediatores* possint appellari. *Cap. II*
 contendit, Tertullianum non loqui de facto aliquo laicorum sa-
 cerdotali, quod hactenus ab utraque litigantium parte fuerat con-
 cessum, sed tantum de jure laicorum disputare, & probandum id
 suscipere, hancque propriam ejus sententiam esse, non Ecclesiæ.
 Quæ ut adstruat, cum alia ex Tertulliano argumenta conquirat, tum
 singula loci controversi de Exhortatione castitatis verba expendit,
 nec alterum ejus locum ex libro de Corona Militis a Grotio obje-
 ctum, vel exemplum e Basilio de Patricia Cæsaria a Petavio allega-
 tum, contrarium evincere sustinet, variaque admiscet de Ecclesiæ
 nomine ab Hellenistis, non a Græcis gentilibus, sumto, ut proinde
 non solos plebejorum conventus designarit, quod tamen Indepen-
 dentes velint; de sacerdotio legitimo Ecclesiæ essentiali, & similia
 altiori indagine digna. *Cap. III* statuit, laicorum factum sacer-
 dotale si aliquod fuisset ætate Tertulliani, nihil tamen illud ad causam
 hodiernorum Schismaticorum facere. Hinc monet, multa fu-
 isse in primævæ atque Apostolicæ ecclesiæ moribus, quæ tamen nec
 ab ipsis probarentur Apostolis; multa etiam fuisse ab Apostolis pro-
 bata, quæ tamen non fuissent, nisi positæ ecclesiæ Apostolicæ iisdem
 circumstantiis, omnino probanda. In utroq; genere peccare Nova-
 tores, dum ab ecclesiæ Apostolicæ exemplo res novas in ecclesiæ ho-
 diernæ statu moliendas arguantur. Prioris generis putat, quod in
 ecclesia Apostolica prophetabant omnes, quibus donum fuerat pro-
 phetiæ concessum, etiam mulieres; quod Apostoli tulerint quidem,
 non tamen probarint. Ad posterius genus referenda existimat omnia,
 quæ donis extraordinariis nitebantur illorum temporum propriis.
 Certum vero esse addit, in eo ecclesiam Apostolicam non esse no-
 bis pro norma statuendam, quod ipsum pendeat a donis illis extra-
 ordinariis, quippe quæ jamdiu in defuetudinem abierint. Fate-
 tur itaque, in ecclesia Apostolica fuisse laicos, qui tamen munera
 sacerdotalia exequerentur. Sic baptizasse Ananiam Act. IX, &
 Paulum I. Cor. XIII, 16 mentionem facere *εὐλογίας τῷ πνεύματι*,
 quæ non alia, quam sacramentalis *εὐχαριστία* fuerit. Sed hoc jus
 sacer-

sacerdotale laicis commune ortum inde habuisse, quod extraordinario Spiritus Sancti afflatu gubernaretur illius seculi ecclesia. Quam in rem observat, primos Christianos in unum cum Judæis corpus politicum coaluisse, dum se uni Judæorum regimini iisdemque legibus obnoxios profiterentur. Apud Judæos autem ordinarie solis sacerdotibus licuisse docere & sacrificare, extraordinarie autem Prophetis utrumque concessum fuisse. Hinc concludit, Christum & Apostolos in synagogis docuisse non ordinario jure, sed extraordinario, quia pro Prophetis haberentur: parique modo primævos Christianos, sub prophetiæ nomine, tam publicum sibi illud docendi munus vindicasse, quam & reliqua Christianismi munera sacerdotalia. Ita factum, ut & publicis templi sacrificiis uterentur, & publicis synagogæ officiis; & tamen privata haberent sectæ suæ sacra, & propria sibi sacramenta, sine ullo unitatis aut concordiæ publicæ (cum Judæis) dispendio: quemadmodum tres Judæorum sectæ, Pharisei, Sadducei, & Esseni, non minus invicem, quam a Christianismo diversissimæ erant, quibus tamen omnibus & templum patebat & synagogæ. Sic omnia Ecclesiæ munera publica a Prophetis administrata fuisse, probabile putat, dum unum Christiani corpus cum Judæis constituerent: nullumque fuisse locum regimini Ecclesiastico, saltem in sacris synaxibus; nullum ei, quæ ἀτακτὰς coercere possit, disciplinæ. Qui enim se synagogæ membra profitebantur, eosdem se synagogæ jurisdictioni obnoxios profiteri debuisse. Id postquam Ecclesiæ Corinthiæ exemplo probasset, addit, propter odium Judæorum & persecutiones, Christianos ab eorum consortio sese subduxisse, primamque secessionem factam A. XLV, quæ describitur Act. XIII, v. 2 & 51. fueritque prima ad gentes e professio convertendas expeditio. Hanc revelationem intellexisse Apollonium, quando apud Eusebium Apostolos ex Domini ordinatione XII annos post ejus adscensionem Hierosolymis mansisse refert: primamque adeo illorum ad gentes discessionem factam A. XLVII, paullo post synodum Hierosolymitanam, in qua primum vulgata sit nova hæc de gentilium conversione revelatio. Inde novam consurgere epocham, qua Christiani proprios ordinariosque ecclesiarum rectores constituerint, primo quidem in provincia Pisidiæ A. XLVI,

tum successive in reliquis provinciis, pro Judæorum ibi malignitate aut æquanimitate; Paulumque consuevisse in secunda ad confirmandas Ecclesias, ut Corinthiacam & Philippensem, discessione rectores instituere. Ecclesiæ autem Hierosolymitanæ singulare fuisse exemplum, quam metropolitanam omnes aliæ ecclesiæ agnovissent, tributumque ei annuum penderint, de quo interpretatur loca Pauli de eleemosynis Hierosolymam mittendis; ad eundem plane modum, quo aliæ Judæorum Hellenistarum synagoga subjectæ fuerint Hierosolymitanæ. Præterea in ipsa regiminis forma, quæ quidem obtinebat apud Christianos Hierosolymitanos, profusum fuisse, ut ab ea Ecclesiæ aliæ necessario penderent. In ea quippe Apostoli supremum tenebant locum, in aliis Prophetæ, qui Apostolis subjecti erant. Eodem spectare putat, quod, quamdiu superessent e familia Domini nostri, qui sedem illam supplerent, non alii deligerentur Episcopi Hierosolymitani. Fuisse enim locum illum, pro more sacerdotii Judaici, hæreditarium, adeoque jurisdictionem Christi in omnes orbis ecclesias illius ex asse hæreditibus concessam. Hinc Jacobum fratrem Domini primum Hierosolymorum Episcopum Collegiique Apostolici præsidem fuisse, non Petrum; quod ex Concilio Hierosolymitano probat, ubi habemus primo loco aliorum magnam conquestionem, tum S. Petri primi Apostoli, tandem S. Jacobi collegii universi præsidis, qui sententiam suam exponat majore, quam alii, auctoritate, ἐγὼ κενῶς, inquit; finemque universæ disceptationi imponat. Hanc autem successionem a Domino hæreditariam ad Trajanum usque durasse, quo imperante passus est Simeon Cleopas, extinctaque cum eo familia Davidica a. 116. Non possumus, quin hoc loco, tanquam in propria sede, inferamus corollarium, quod ex hac sua hypothesi adversus Romanenses necit Doddvellus in præfatione num. 11. *Tantum nempe abesse, ut traduxerit S. Petrus primatum aliquem ad sedis sue posteros hæredes, ut ne quidem ipse primatum istiusmodi in Ecclesia Catholica unquam habuerit, quem potuerit ad posteros transmittere. Nec enim collegii Apostolici potestatem habuisse primum Apostolum, sed collegii universi præsidem, cui ipse etiam debebat obsequium primarius Apostolus.* Sed ut eo revertamur, unde digressi sumus, locum Hermæ producit Doddvellus, ex quo constat

constet, pulsos jam ætate Hermae A. D. XCV. e secundo ab Apostolis loco Prophetas, eosque ordini sacerdotali universo fuisse subiectos, indeque disquirat, quibus tandem gradibus facta sit ecclesiarum a synagogis discessio, rectorumque adeo ecclesiasticorum constitutio. Ex his tandem concludit, Ecclesias earumque rectores in jura synagogarum & templi successisse, ita ut haberent jurisdictionem & potestatem excommunicandi, & sacrificium eucharistiæ offerrent, & similia. Inde colligit, Prophetarum etiam munera sacerdotalia ordinariis Ecclesiarum rectoribus fuisse obnoxia: quod postquam ex Clemente Romano firmasset, & Tertulliani locum aptasset, subiicit, de his Prophetis laicis recte procedere Tertulliani argumentationem, non de aliis laicis non-prophetis; & e jure laicorum prophético deducta esse eorundem suffragia in conciliis Ecclesiasticis. Neutrum tamen hodiernis schismaticis favere, quoniam donum prophetiæ extraordinarium jam diu deserit. Denique serie chronologica regiminis ecclesiastici ordinarii ab anno æræ vulgaris XXXIII, (quo Christus ascendit,) usque ad A. CXVI, (quo desit jus Ecclesiæ Hierosolymitanæ in familia Domini hæreditarium,) longissimo capiti tertio finem imponit. *Cap. IV* ad historiam Frumentii a Grotio objectam respondet, Rufinum, primum hujus historiæ auctorem, nullius meminisse officii sacerdotalis, sed dumtaxat orationis; eodemque modo & Socratem & Sozomenum intellexisse. Quod vero Theodoretus *leitργίας* vocem adhibet, putidus metaphorarum affectator audit; sed Dodwellus præterea prolixè de *leitργίας* voce agit, & quanquam eam plerumque *ιερατικήν* esse agnoscit, propria tamen significatione *servitium* denotare docet, adeoque a veteribus usurpari de singulis ordinis sacri officiis, & rursus promiscue de omnibus; usumque antiquissimum fuisse in hymnis illis, quibus Numen sacrificaturi celebrabant: neque hoc mirum esse, præsertim si hymnos latissime intelligamus pro omni genere carminum sacrorum, ut psalmos pariter odasque complectuntur, ac hymnos proprie sic dictos. Hinc observat, in precibus Christianorum publicis nullas fuisse profanas tam sub Prophetis, quam sub ordinariis rectoribus; & antiquissimas formas Liturgicas omnes esse cantatitias, & e psalmis hymnisque desumptas, qui a laicis etiam in ipsa ecclesia cantari solebant. Theodoretum autem

intellexisse psalmodiam, quæ ab illis etiam mercatoribus Indisque Ægypti sine sacerdotibus confici potuerit. Nec ob stare, quod dicantur more Romano illas λειτουργίας celebrasse: nam Romanis etiam moribus idem permissum fuisse, & Romanum ritum idem esse, quod Christianum. In omnibus Ecclesiæ cœtibus locum non habuisse eucharistiam, sed duntaxat in synaxibus proprie sic dictis, quæ diebus tantum dominicis haberentur. Porro pro Romano more recte colligi, nullam fuisse Eucharistiam, ubi adessent Catechumeni, qui tamen propriam sibi missam habebant; quam hoc etiam loco intelligi verisimillimum putat, quoniam ad convertendos Indos hæc officia instituta fuerint. Addit etiam alias cum Romano more collationes, quas apud ipsum Auctorem videre licet. *Cap. V* fabulam de Petronillæ sacerdotio refellit, ita, ut martyrologii nullam esse fidem censeat de Apostolicis temporibus, neque in primæva Ecclesia virginum mentionem factam fuisse. Et postquam fraudem in historia Theclæ commissam ex Tertulliano notasset, & diversas scriptorum de Domitilla relationes conciliaasset, fabulam de Petronilla plane detegit, eamque Manichæorum apocryphis debere natales suos censet. Imo etiam si ea concedatur, Grotio tamen nihil patrocinari, quum celebrantis nulla prorsus mentio fiat in recentioribus Martyrologiis, in vetusto autem Bedæ celebrantis Presbyteri nomen Nicomedes legatur; nec alienum esse, quod tam ab accipientibus, quam a consecrantibus Eucharistia dicatur celebrari. *Cap. VI.* Philippum Diaconum baptizasse dicit, antequam constituerentur Ecclesiæ rectores ordinarii: & si baptizare licuisset Diaconis, temporibus illis, quibus proprios sibi rectores, regimenque proprium habuit Ecclesia, non tamen inde jus laicorum sacerdotale sequi, quia & Diaconi sacerdotibus fuerint accensiti, & baptismus aquæ externus ministerii sacerdotalis proprium fuerit officium; Baptismum vero Spiritus supremi sacerdotii proprium Philippus intactum reliquerit. *Cap. VII* ad canonem Laodicenum XXV a Grotio obiectum respondet, eum de officiis Ecclesiæ publicis agere, in quibus adessent ecclesiastici subdiaconis superiores, veteremque instaurare disciplinam a subdiaconis spretam, qui diaconorum officium sibi vendicabant. In verbis vero Canonis vel legendum ποτήριον εὐλογίας, vel si legatur εὐλογεῖν, de ministerio potius Diaconorum, quod

quod ii in εὐλογία obibant, intelligenda, quam de ipsa eulogia; vel de priori consecratione in prothefi secundum recentioris Ecclesiæ Græcæ mores accipienda. Denique *cap. IIX* ad reliquas Grotii objectiones ex Concilio Ancyrano & Arelatenfi de Christianis S. Thomæ & Anachoreta apud Moschum pro virili respondet.

HISTOIRE DES REVOLUTIONS ARRIVÉES dans l'Europe en matiere de Religion,
par Mr. Varillas. i. e.

Ant. Varillasi Historia Revolutionum, quæ in Europa occasione religionis acciderunt.

Tom. III.

Parisiis, apud Claud. Barbin, 1687, in 4.

Primum & secundum operis hujus tomum enarravimus in Actis Anni proxime præteriti, mense Octobri p. 506. & seqq. Nec est ut repetamus aut mutemus, quæ de scopo Autoris aliaque tunc monuimus; neque enim ipse ex proposito suo quidquam mutavit. Continentur Tomo hoc III libris V gesta annorum decem, anni nempe 1536 & sequentium, usque ad mensem Februar. 1547. Dedicavit vero Auctor & hunc tomum, ut & *quartum*, qui a nobis mense sequenti referetur, Regi Christianissimo. Hujus factum in viciescentenis hominum (ut computat) millibus ad Romana sacra reductis mirifice extollit, & gestis Mariæ Anglicæ (quæ comparationis aut alia ex causa adducit) in restituendis iisdem per regnum suum sacris, non una præfert ratione. Inter illas est, quod non, ut ista, externis uti auxiliis necesse habuerit, sed potentia& fameque suæ magnitudine tantum opus perfecerit; abundans adeo viribus, ut vicino etiam Principi, Sabaudia& scilicet Duci, adjutor esse poterit, idem adversus subditos exequendi, non obstante locorum fere inaccessibilium difficultate, in quibus pene per quingentos annos receptum habuerit hæresis. Plus etiam ait præstitisse Regem, dum inaudito exemplo obsequium apud tantum hominum numerum, validissimo licet religionis præjudicio occupatorum, parvo solum chartæ & ceræ modulo utens invenerit; quam abavum ejus matrem

ternum Philippum II Hispaniarum Regem, qui palatio suo fere inclusus, magnam veteris novique orbis partem literis sua manu plerumque scriptis rexit, tanto nempe facilius, quia obediens habebat magistratus & exercitus. In admonitione, quam præmittit, ut lectoris attentionem excitaret, speciatim indicat, quæ in his Tomis memorabiliora, quam in prioribus duobus promittit. Sed quædam ex proœmio illo, ne bis idem dicamus, notabuntur, cum ad narrationem rerum ordo nos ducet. Laudatorem invenit autor *Caqueulinum* Cancellarium Academiæ Paris. Doctorem Sorbonicum, qui eum in approbatione tomo huic præfixa, omnibus suæ nationis historicis præfert, infinitam illi librorum editorum & MS. sectionem, judicium exquisitum, memoriæ prodigiosam, candorem etiam & elegantiam maximam tribuit. Sed ad ipsa quinque librorum Tomi hujus contenta progredimur.

Librum primum, sed in ordine totius operis *undecimum*, exorditur Autor a narratione fugæ Calvinæ ex Italia, & receptæ Genevæ invento; inde occasionem sumit de rebus Genevensium discendi, statimque pro instituto suo inquit, & ut putat, deprehendit veram receptæ hæreseos causam, nempe ut a potestate Ducum Sabaudia & Episcoporum urbis sese liberarent. Id quo jure fecerint, allegatis, quæ ex Sabaudia ad Cardinales *Richelium* & *Mazarinum* missa fuisse tradit, documentis disputat p. 26. & seqq. ita ut *Sponii*, cujus Historia Genevensis notissima est, assertis adversetur. In proœmio ubi laborem hunc suum circa res Genevensium commendat, alium scriptorem *Guichenonium* taxat, ut Sabaudia partibus nimis addictum, & quod *Paradinum* & *Camperium*, qui ante illum de rebus Sabaudicis commentati sunt, exscripserit, neutro allegato. Sumit hic ansam, ut plagii etiam reum faciat *Hilarionem* quendam *Costam*, monachum ex iis qui *Minimi* dicuntur, in elogio *Mariæ Medicæ* Gallia Regina, ex quodam *San Germano Morguesio*, ut ait, descripto. Persequitur inde & suo tractat more gesta *Farelli* & *Calvini* aliorumque Genevensis reformationis ministrorum, narratque, ut Calvinus Geneva ejectus Argentoratum venerit, nec tacet patrocinium Gallicum Genevensibus contra Sabaudos præstitum; explicat etiam causam dissidii & belli inter Gallia Regem & Sabaudia Ducem. Res Germanicas hujus anni 1536 imprimis

primis quæ ad tractatum inter Lutherum & Bucerum de concordia in articulo de *S. Coena* pertinent, & pleraque alia, in hoc & sequentibus libris relata, quo minus prolixius recenseamus, multa obstant; illud maxime, quod absque animadversione omnia transmittere religioni nobis fuisset, meritas vero censuras expedire alium requirat laborem. Itaque veluti per indicem summa tantum capita rerum indicabimus, aliquando tamen ubi in factis nobis cognitis manifeste erratur, (ut in Tomi I & II relatione fecimus) annotationem brevem & modestam addituri. Orthographiæ in vocabulis peregrinis diligentius cautum esse in his Tomis apparet; sunt tamen quæ emendationem poscunt, sed talia exteris facile condonari possunt. Ex annis 1537 & 1538 refertur libro hoc reluctatio Ducis Mantuani, qui concilium in urbe sua haberi volebat, & occasio inde sumitur ad res Anglicas narrandas. Exponuntur quædam de *Reginaldi Poli* genere, studio & fortuna; de turbis ob religionem in Anglia enatis, utque Henricus VIII Rex tam in Romano-Catholicos quam Reformatos sævierit. Aperitur consilium Pauli III de reconciliatione Regis, cui nuptias Margaritæ Francisci I Galliarum Regis filiarum destinabat, & ut hujus negotii causa Polo Cardinalitiam purpuram & legationem in Galliam contulerit. Franciscus Rex laudatur, quod Henrico Polum, ut rebellem, sibi dedi postulanti, non fuerit obsecutus. Poli inde fugam & reditum in Italiam, matrisque ejus supplicium, in Anglia inflictum refert, quod factioni quæ Regis cum sede Romana conciliationi studebat, nomen dedisset, & filio literas Romam scripisset. Refutat Calvinum, quod Regis factum defendat, & Polum a Pontifice cum exercitu in Galliam destinatum esse scribat. Transit inde ad Lutheri certamen cum *Joh. Agricola*: sed nimium huic tribuit, quasi sine eo nihil magni Lutherus gesserit.

Liber XII gesta annis 1539, 1540 & 1541 continet, aut conjecturas & divinationes de consiliis, tum Caroli Imp. tum Protestantium. Sed Autor multa aliter quam Sleidanus ex Actis publicis narrat, non adductis rationibus, sed hujus fidem destruere vult, addita in fine libri pro autoritate censura his verbis: *constat Sleidanum historiam corrumpere, sed illius nec licentiam nec errores imitari decet.* Non parvam libri hujus partem facit relatio literarum

Latinarum earumque versio Gallica, quas Lutherus & Melancthon, tum Bucerus & quinque alii ex Hassia, ut videtur, Theologi, ad Philippum Hassiæ Landgravium die Mercurii post Nicolai festum A. 1539 dedisse referuntur, per quas ejus propositum de superinducenda legitimæ uxori, Georgii Saxonix Ducis filix, *Margaretha Salia* approbaverint. Ingentem hinc dicam Luthero scribit Auctor, ut & in præloquio fecerat; Thuani vero modestius de Principe & Theologis, quos de illo negotio consultaverat, judicium, suggillat. Verum festucam hanc dissimulare tam facile fuisset, quam ad trabes longe maximas sive in Pontificum dispensationibus, sive in Principum moribus connivere. Fidem dictorum stabilit testimonio *Seremissimi Landgravii Rheinfelsensis*, Philippi pronepotis, cujus zelo, ut scribit, pro religione Catholica heroico debeatur, impetratum ex Archivo Hassiaco *Ziegenhaynensi* literarum illarum, & pactorum nuptialium cum *Margaretha* exemplum, quod itidem producit, datum die 4. Martii A. 1540. Dein p. 92 tradit, quod in quibusdam provinciis & civitatibus Germanix reformatio secundum numerum alterutram religionem profitentium inita fuerit. *Computatis enim ait civium capitibus, ubi inventi sunt plures Lutherani quam Catholici, abolitum penitus fuit exercitium veteris religionis, & coacti sunt Catholici ad Lutheranismum.* Hunc mutationis modum haud immerito (ut facit) pro perverso haberet, si usurpatus is unquam fuisset; sed nullum exemplum in Germania, quod sciamus, adduci potest. Deceptus itaque est vel vitio aliorum scriptorum, vel sua conjectura; quod & accidisse ei existimamus, cum de morte Georgii Saxonix Ducis, & quæ eam sunt secuta p. 107 & seqq. commentatur. Contumeliosum utique est, cum p. 114 scribit, Deum ob rationes incomprehensibiles permisisse, ut *Saxones qui ultimi ex Germanis fidem Catholicam receperint, primi amiserint.* Addit epicurism, & persuadere lectoribus vult, quod omnes qui impedimento fuerint, quo minus ex Georgii testamento (quod perfectissimum fuisse adversus actorum fidem statuit) Catholicus princeps ad successionem perveniret, Nemesein divinam sint experti. *Henricum (ait p. 114) Georgii fratrem, cum vix adeptus esset hereditatem, mors sustulit. Mauritiu in bello contra amicum inimicum cæsus est. Lutherus non nisi quadriennium supervixit, obiit*
que ex

que ex commotione, cum in ditione, quæ Georgii fuerat, concionaretur, ubi religio firmitus quam alibi retinebatur. Fœderati Smalcaldici (quos autumat armis Henrico in stabiliendo Lutheranismò succurrisse) in prælio succubuerunt, quod non nisi novem hominum morte Catholicis constitit. Catholici ipsi ex Imperii proceribus, qui testamentum Georgii neglexerunt, a Mauritio multis annis toti Germaniæ insultanti non levià passi sunt. Ferdinandus Rex Rom. qui ex Bohemia impedire Henricum potuisset, & suas provincias hæresi repleri vidit, & Hungariam Turcis in prædam cedere &c. Quomodo ista consistant, facileprehendent, qui veram rerum notitiam habent. Henricus (ut paucis monere liceat) tertio post Georgium anno obiit, sexaginta octo annos natus, & dudum senecta ac morbis debilis. Lutherus anno ætatis sexagesimo tertio Islebiæ decessit, quæ urbs a multis annis in partibus erat, nec dici potest in Georgii ditione fuisse, etsi clientelæ sit Saxonica. Quæ vero argumentandi ratione Mauritiû post annos XIV cæsi fata, & quæ Ferdinando Imperatori acciderunt, a Georgii successione dependere judicantur, ex eadem contrarium plane concludi potest ab iis, qui *Serenissimam* Henrici posteritatem, non Georgii tantum provinciis, nec quicquam obstante inofficioso illo testamento, sed aliis plurimis, & ipso Electoratu Saxonico potiri vident. Smalcaldicorû cladem absq; ullo miraculo, & ipsorum culpa contigisse, in præloquio ipse recipit probaturum se esse. Quæ denique de *Philippo* Landgravio p. 117 & seqq. subjunguntur, partim supra relata, & fœda alia taceri potuissent, sive casuum respectu, quos quotidie observare licet, sive veneratione Principis, cujus trineptis est Imperatrix Augusta, & si ad hanc in Gallia non respicitur. Regii Fratris uxor. Ex Angliæ rebus recensentur hoc libro *Thomæ Cromwelli* ad ecclesiasticorum negotiorum supremam procuracionem exaltatio & ejusdem casus: tum infelix Regis cum Clivenfis Ducis filia conjugium & alia.

Libro XIII in actis anni 1542, clades a Turcis in Hungaria acceptæ Protestantibus & ipsi Carolo V imputantur: tentata narratur iterum absque successu Henrici VIII reconciliatio cum Pontifice, & quintæ ejus uxoris supplicium: Hermannî Colonienfis Archiepiscopi, Comitîs de *Wida*, (*Oade* perperam scribitur p. 203) Lutheranismus: certamina Lutheri cum Zvinglianis, in quorum nar-

ratione odiosis Hospiniani relationibus Autor utitur. Non capimus quæ p. 210 Lutherana Ecclesiæ ministris imputat, & correcta in Helvetiorum gratiam esse dicit, quod verba institutionis S. Cœnæ toties pronuntiaverint, quoties singuli communicantium accederent. Id enim factum esse, probari nequit; at singulos pia formula alloquebatur minister sacramentum porrigens, hujusq; salutarem fructum illis apprecabatur, quod etiam hodie constanter retinetur. Prolixus est hoc libro Autor in narratione rerum Daniæ & Sueciæ, quanquam multa ad alios annos pertineant. Quæ vero in iis ab historiis utriusq; regni discrepent, non fugiet eos, qui examen instituent. Interim multum commendat in præfatione Acta legationis, quam primam omnium ex Gallia in regna septentrionalia missam esse refert, cum Franciscus I *Christophorum Richerium* cubiculi famulum, humili loco in Senonibus natum, sed qui peregrinationibus variis experientiam linguarum & gentium sibi paraverat, eo amandasset. Sed prius Gustavus Sueciæ Rex secretarium quendam suum ad Franciscum misisse narratur, cujus nomen ait expressum in Actis non esse, addita ratione, quod Sueci eo tempore familiæ cognominibus non uterentur; miraturque quod primus Gustavi Secretarius tantum se subscripserit *Petri filium*. Sed de more illo, & quam male ignobilitatem ex eo aliquando deducant, alibi dictum est. Secreta vero Gustavi quæ secretarius ille, quisquis fuerit, Richerio detexerit, producuntur p. 280 & seqq. moneturque in nulla historia nec edita nec MS. ea inveniri. Tale est quod Gustavus Gallicam classem ad littora Sueciæ mitti desideraverit, qua territi Sueciæ proceres regnum electivum, quod in Gustavum contulerant, hæreditarium facerent. Quæ vero Richerius in utroque regno tractaverit, fuse exponuntur. Inter illa maxime memorabile, quod Franciscus Daniæ regi societatem belli contra Henricum Angliæ regem proposuerit, ea spe & conditione, ut Angliam inter se dividerent: sed impeditam hanc gloriam Christiano fuisse per invidiam Nobilitatis Daniæ. Magna etiam hic secreta aperiantur: *Richerius* enim uxore ex gynecæo Danico ducta, in tantam a rege familiaritatem admissus fuisse perhibetur, ut ei detegeret & Caroli V, & Principum Germanorum Smalcaldicæ societatis desideria, a quibus in contraria studia impellebatur, hisne an illis

opera

opem ferret, aut quod ipsi fatius videbatur, eos mutuis cladibus consumi otiosus ipse spectator sineret. Vaferrima sunt, quæ hic enarrat Autor, & ad sequiorum temporum ingenium proxime accedentia, aut callidiora. Finis secretæ consultationis refertur, quod Franciscus Daniæ Regi autor fuerit, ut a bello quidem abstineret, sed vel pecunia (ut ipse facturus esset) vel apparatu bellico & commeatu clam iuaret Smalcaldicos.

Libri XIV qui anni 1545 historiam continere debet, dimidia pars continuatione rerum Suecicarum occupatur, allatis plurimis, quæ alibi vix reperiantur, de Gustavi regis (cujus historiam extra Sueciam a nemine fere scriptam esse, in præloquio queritur) actis in reformanda religione, aut pro suæ dominationis stabilimento, & de interiori vita ejus. Ad res Germaniæ inde regressus, Lutheri scripta acerba, & ut ait, obscæna in Pontificem breviter perstringit, dein Caroli V consilia de fallendis & opprimendis Smalcaldicis aperit & perscrutatur, nec alia causa motum illum dicit, quam quod his florentibus, Gallos subjugari, & monarchiam universalem extrui posse desperaret; ex Germania vero subsidia potentiæ suæ Regem Galliarum semper attracturum esse putaret. Referuntur acta comitiorum & colloquiorum de religione, invito Pontifice Cæsareis artibus concessorum; dein Cæsaris industria in tractanda causa Coloniensi, ut nec Pontifex, nec Protestantes queri multum possent; item Francisci regis calliditas, qui Henricum Brunsvicensem clam pecunia juverit, ut ditiones a Smalcaldicis ablatas recuperaret: offensus enim ab his erat, quod de Ianiæna Cabrariensium & Merindolensium acrius exoptulassent, nec vires eorum nimium volebat crescere. Pax inter Imperatorem & Franciscum paucis indicatur, quæ hoc anno fere ex improvise conclusa est crespiaci; ejusque negotiationem Maria Anglica per Polum Cardinalem meditabatur, sed hunc ex relatione legati Gallici Noallii, eo animi statu post adversa quæ illi acciderant, fuisse in procæmio notatur, ut ad res gerendas fere ineptus videretur. Laudat historiam vitæ Poli, a Ludovico Beccarello Archiepiscopo Ragusino conscriptam. Tacere hic non possumus, Varillasium in narratione rerum, quæ fœderatorum auspiciis a Philippo Hassiæ Landgravio adversus Henricum Brunsvicensem hoc anno gesta sunt, a Sleidani verissima relatione discedentem, non

pauca errasse. *Mauritio* sane Saxoniae Duci, postea Electori, tribuit, quae edito publice scripto d. 5 April. 1546 masculae refutavit, narratisque omnibus quae acciderant, & productis testimoniis calumnias contra se sparsas in autores acriter retorfit. Scripti ejus meminit *Sleidanus* Lib. XVI: extat integrum apud *Hortlederum* Lib. IV de bell. Germ. Cap. LII. Scribit autem inter alia *Mauritius*: *quicumque dicit aut camiat, scribit & spargit, quod non egerimus in negotio isto, quae Principem bonum & honestum, eoque quo nos loco natum decent, sed quod dolo versati simus in tractanda pace cum Henrico, quod consilarii nostri in genua provoluti Henricum ad deditio-nem permoverint, quod Henricum filiumque ejus nostra fide tutos accedere jusserimus, eorumque capturam hoc modo procuraverimus, aut aliud quid non honestum sed fraudulentum, is malitiose illa omnia fingit, contra veritatem & honestatem, non ut decet virum nobilem, honestum & veracem.* Haec sibi dicta putet, addit *Hortlederus* (cui sane, *Johannis Friderici* Electoris pronepotum consilionario, nulla causa fuit *Mauritii* absque veritatis fundamento defendendi) *Natalis Comes*, historicus Italus, (quem fortasse secutus est noster) & quicumque illos rumores impudentissime confectos dispersunt. Fallitur etiam manifeste Autor, cum *Henricum* narrat post pugnam, in qua copias fere omnes perdidit, in locum suae ditionis valde munitum se recepisse, & inde persuasione *Mauritii* dolose eductum & hostibus traditum fuisse: neque enim in loco munito, sed in acie stetit *Henricus*, cum Foederatorum copiae ad *Calfeldam* vicum fossam limitaneam (*die Landwehr*) perripissent. Despondit autem ferus antea, & conditiones honestas, quas *Mauritius* proposuerat, inconsulto rejiciens, subito animum, divinitus, ut *Lutherus* judicavit, *territus*, & *Mauritii* colloquium plus una vice expetens; ita cum evadere, ut *Mauritius* testatur, haud difficulter posset, sua sponte *Landgravio* id postulanti sese dedit. Exercitum vero ejus non pugnam, sed fugam spectantem moderatio principum foederatorum fervavit. Nam accepta fide, quod intra tres menses adversus foederatos non essent militaturi, direptis signis solutisque catervis dimissi sunt. Lapsus in hac historia evitasset Autor, si maluisset *Sleidanus* nota & actis probata referentem, quam nescio quos imperitos aut malevolos legere & sequi. Haec in honorem Principis maximi, cujus virtuti & felicitati immensas gratias & perpetuam venerationem

nerationem tota, qua Evangelica est, Germania, imprimis Saxonia, speciatim vero Academia nostra debet, candide momentibus non succensebit Autor. Eodem enim candore modestiam ejus laudamus, cujus exempla hoc ipso libro exhibet. Recte sane p. 368 *Fridericii Staphyli* desertoris & calumniatoris deterrimi fidem aspernatur, de exorcismo quem Lutherus tentaverit, proterve mentientis. Mortem Lutheri p. 376 sic narrat, ut foedas non referat fabulas, & contrarias de ea relationes in medio relinquere videatur: neque enim licuisse ei putamus, quamvis tutissime id facere potuisset, uti praeferret, quas viri probatae fidei, qui morienti adstiterunt, publico testimonio confirmarunt. *Alfonsi Diazii* scelus in fratrem, merita prosequitur censura p. 377. cum actionem nec horribiliorem, nec majoris scandali, in toto orbe Christiano, tam catholico quam protestanti, fieri potuisse ingenue agnoscit.

Libro XV (qui res anni 1546 & partim sequentis refert) ab initio, pergit Autor in relatione decretorum concilii Tridentini, de quibus sub finem praecedentis libri quaedam exposuerat, in quibus multa Theologi deprehendent, animadversionem admittentia. Magnam Francisco Galliae Regi generositatis gloriam tribuit, ut jam in praeloquio fecerat, dum illum Carolo bellum Smalcaldicum molienti de securitate a Turcis prospexisse, & pro illo per *Johannem Montlucium* Valentiae episcopum, Legatum suum, quinque annorum inducias Constantinopoli procurasse dicit, contra manifestam regni sui utilitatem. Quapropter Montlucium felicissimum alias regionum negotiorum administrum, a culpa non absolvit; incubuisse enim ei putat, ut Regi noxia mandanti meliora suggereret. Damnum autem Galliae ita demonstrat, quod Carolus nunquam cessaverit Franciscum laceffere, quodocunque pacem cum Turcis habuerit: dein quod in confesso esset, Galliam adversus Caroli potentiam conservari praeteritis cum illo bellis non potuisse, nisi Franciscus magnas militum copias in Lutheranorum ditione conscribere potuisset. Quam vere ista asserantur, jam non disquirimus, sicut nec de plurimis aliis, quae hoc libro de initio & progressu belli Smalcaldici, ut & de Mauritii Saxoniae Ducis consiliis vel referuntur, vel conjiciuntur aut judicantur. Omittimus etiam apertos errores in nominibus hominum & locorum, typographi fortasse culpa crebro commissos, tum
in belli

in belli historia, tum alibi. Nam & in relatione de Hermanni Coloniensis Archiepiscopi abdicatione p. 454 successor ejus perperam vocatur Adolphus Schuzenburgius, pro *Schauenburgio*, & notissimi Comites *Manderscheidius* & *Nuenarius* equestri ordini accensentur, & prior *Mandersche* dicitur. Essent quæ in narratione de *Alberto Brandeburgico* & de clade ejus *Rochlitiana*, nec non de vidua *Johannis Saxoniz ducis Elisabetha Hassiaca* correctionem poscerent: sed ut sæpe monuimus, aliorum id curæ reservari præstat.

MATTHIÆ ZIMMERMANNI SS. THEOL. Doct. Past. & Superint. Misenenfis Florilegium Philologico-Historicum aliquot myriadam titulorum, cum optimis auctoribus, qui de quavis materia scripserunt, adhibita re nummaria & gemmaria, cum diatriba de eruditione eleganti comparanda. Pars I.

Dresdæ, apud Mich. Güntherum, 1687, in 4.

Cum multi bibliothecas egregie instructas ad pompam & ostentationem habeant, nec libros in studium, sed, ut Seneca loquitur, in spectaculum & cultum parietum comparent; venerandus *Presul*, *Autor libri jam nominati doctissimus*, *Asinium Pollionem* Romæ imitatus, bibliothecam multis libris insignem dicando, ingenia hominum, ut cum *Plinio* majore loquamur, publicam rem facere consultum duxit. Nam evolvisse se libros, & in usum aliorum instruxisse bibliothecam, variis jam ante industria eruditæ monumentis publicatis comprobavit: ut sunt *Dissertatio* varia eruditione referta de *Tertulliani* loco, fiunt, non nascuntur *Christiani*: *Amenitates Historiæ Ecclesiasticæ*: *Analecta menstrua varia eruditionis*: *Liber de Presbyteris veteris Ecclesiæ*: *Historia Eutychiæ* &c. Jam laudem diligentiz hac in studiorum parte infusæ adauxit; quando amore rei litterariæ juvanda ductus, *Florilegium* hocce *Philologico-Historicum* composuit. Quo varios eosque non ubivis obvios codices non tantum indicat, sed & argumenta illorum, in gratiam *πολυβιβλας* studiosorum excerptis. In præmissa libro huic *diatriba* de *Eruditione eleganti comparanda*, de re litteraria & *πολυβιβλας* in universum disserit varia, quæ ad historiam litterariam maxime faciunt. In *Florilegio* laudato est varietas rerum singularium, quas ordine alphabeti servato digessit, indicatis auctoribus, qui de illis ex instituto egerunt. Perduxit hunc laborem ad litteram F, vocem *Fustuarium*. Itaque rogandus erit *Vir amplissimus*, ut pertexere hunc variarum materiarum indicem pergat, & luci exponat publicæ.

